

БИБЛИОТЕКА И МУЗЕЈ ГРАДА БЕОГРАДА ОД 1929—1941***с нарочитим освртом на рад Музеја**

*„Један од извора љубави грађанина према домовини
потиче из љубави према родном граду.“*

После дугогодишњих настојања општинске управе да се прикупе, откупе и сачувају многе књиге и музејски предмети о Београду, у више махова покретано је и питање отварања градске библиотеке и музеја. Године 1929, а и годину-две после тога, појавило се више чланака у штампи, у првом реду у „Општинским новинама“, службеном органу Општине града Београда, које су писали познати друштвени радници, књижевници и публицисти, међу њима Бранислав Нушић, Душан С. Николајевић, др Милослав Стојадиновић, др Милорад Недељковић, др Марија Илић-Агапов, Богосав Војиновић-Пеликан, Миlena Д. Лапчевић, Васа Лазаревић и други, износећи своја образложена мишљења о корисности градске библиотеке и музејске установе и конкретне предлоге о њиховом раду.

* Радом Миодрага Дабижића обрађен је развој Музеја града Београда до 1941. године. Развој Музеја града Београда од 1941. године до данас није свеобухватно истражен. У пригодној публикацији 70 ГОДИНА МУЗЕЈА ГРАДА БЕОГРАДА издатој поводом прославе, управник Музеја града Београда Јелица Стаменковић је у уводном чланку обрадила и тај период користећи углавном непотпуно сачувану архиву и чланке објављене у прве четири свеске Годишњака музеја града Београда који се односе на рад Музеја.

У једној од следећих свезака Годишњака града Београда, после обављеног комплетног истраживања, објавиће се чланак којим ће се приказати развој Музеја града Београда за период од 1941. године до данас.

Књижевник Б. Нушић, пишући о „Неколиким културним задацима Општине

града Београда” истиче да је „дужност општине да својим грађанима сем материјалних, обезбеди и моралне потребе; сем физичких још и психичке угодности”. Он сматра да је испуњење те дужности толико велико да оно „служи као најпоузданије мерило за напредак једне вароши”. У даљем излагању он казује да је неопходно основати општинску библиотеку и читаоницу, које би морале бити смештене „у центру вароши, у пространоме и видноме локалу”, где би се уједно прибирали „сви предмети будућег музеја (слике, мапе, архиве итд.)”¹

М(илорад) Марковић у свом врло садржајном чланку „Замисао о стварању градског музеја” наводи да је идеја о оснивању ове установе и раније наилазила „на опште одобравање културног становништва Београда”. Он износи да „странци који у великом броју посећују нашу престоницу, не могу да схвате наш одговор да Београд нема свог музеја”. Писац се стога изричито залагао за покретање тог питања и, мада је свестан тешкоћа због недостатка новчаних средстава с којима се борила тадашња градска општина, он предлаже да се одмах предузму неке мере, јер материјални и писани извори о прошлости Београда неповратно нестају. „Крајње је време”, упозорава он, „да се поред осталог уређења наше престонице, која гигантским корацима одмиче, почне да мисли и на ову установу”. Занимљиво је навести да је у свом програмском чланку, поред низа сугестија, дао и неку врсту плана рада, према којем би требало делати

у првој, почетној фази. „За први моменат”, предлаже овај рационални заступник идеје о оснивању музеја града, „довољно је да се у згради Општине одреди једна соба у којој би се прикупљало оно што сада већ постоји и за смештај нових ствари, а ствари које би се налазиле по разним канцеларијама, увеле би се само у инвентар музеја и остале на истом месту док се не дође до зграде”.² Он закључује, на крају, да „најосетљивије питање за остварење ове замисли — финансијско питање није препондерантно... Много су важнији можда и пресудни фактори: воља, љубав, енергија и истрајност”.³

Међу најзаслужнијим иницијаторима за оснивање градских културно-просветних установа био је и др Милослав Стојадиновић, публицист, који се и раније, пре него што је 1929. године преузео потпредседничку дужност у Београдској општини, бавио општим и специјалним комуналним проблемима Београда. Пратећи та питања започео је издавање стручног комуналног часописа „Савремена општина”, у којем је износио своје погледе о задацима нове општине и њених служби.⁴ Прикупљајући грађу за књигу „Београд у прошлости и садашњости” поводом петстогодишњице смрти деспота Стефана Лазаревића, дошао је до констатације „да сам Београд располаже с толико много грађе” да би се „могло несметано приступити оснивању једног градског музеја”.⁵ Он казује да „на прво место долази грађа којом располаже сама општина (Општина града Београда — прим. М.А.Д.), затим држава и приватна лица”, најављујући тада да је познати индустријалац Ђорђе Вајферт, иначе поклоник уметности и прошлости Београда и његових старина, у приватном разговору рекао „да ће целу своју збирку о Београду врло радо ставити Општини на расположење ради оснивања њеног сопственог музеја”. „Не треба падати у утопију и пледирати одмах на велике суме”, писао је тада др М. Стојадиновић, али „ако се буде смишљено радило, онда се може с малим средствима још у току ове године учинити добар почетак за даљи рад”... који би уживао подршку грађана, у првом реду оних који поседују предмете везане за прошлост Београда.⁶

Остварење старе замисли

Библиотекар и писац др Марија Илић-Агапов, која се такође залагала и учествовала у решавању питања отварања градске

библиотеке и музеја, истакла је у својој књизи „Илустрована историја Београда”, штампаној 1933. године у Београду, да је време за формирање ових установа било сазрело крајем треће деценије нашег столећа. Међутим, као и у сваком важнијем послу, да би се нешто коначно остварило, било је потребно „да се нађу искрени и уверени поборници тог питања.” Наведено је већ да су се у буџетима Општине града Београда и ранијих година налазиле позиције за „обнову”, за „потребе библиотеке” и да је до 1929. године „био набављен извештај број уметничких и историјских објеката за музеј Београда”.⁷ За 1929. годину вотиран је за библиотеку износ од 100.000, а за музеј — 50.000 динара. У истом буџету „предвиђено је први пут у историји наше Општине место библиотекара”. Др М. Илић-Агапов, пишући о томе, каже да је почетком те, 1929. године, тачније 18. фебруара, дошло до промене градског председништва, која је, свакако, у вези с низом промена, насталих после државног удара извршеног почетком јануара, када је у целој земљи уведена војно-монархијска диктатура. На положај председника општине дошао је инж. Милош Савчић, први потпредседник постао је др Милослав Стојадиновић, а други потпредседник — професор Београдског универзитета Војислав Заћина. Др М. Илић-Агапов сматра да се у тадашњим највишим општинским органима, Суду Општине града и председништву, нашло лице које је прихватило идеју о установљавању библиотеке и музеја и радило на њеном остварењу.⁸

Већ је речено да се др М. Стојадиновић и раније бавио комуналним проблемима. Према наводима хроничара и писца „Илустроване историје Београда”, он „је нарочито истицао значај рада савремене општине на културном пољу” и питању оснивања градских библиотека и музеја посветио посебну пажњу. Средином 1929. године „његовом иницијативом постављен је први библиотекар др Марија Илић-Агапов, којој је одмах решењем Суда Општине града Београда поверена „организација једне велике градске библиотеке, која ће у исто време служити и циљевима комуналне науке и потребама најширих грађанских слојева за добром књигом”⁹ Нешто касније, 7. септембра 1929. године, донесено је ново решење (А. бр. 19274), којим се, „ради систематског прикупљања материјала за Општински музеј и библиотеку”, наређује „општинском библиотекару др Марији Илић да прегледа стару Општинску

Др Марија Илић-Агапов, библиотекар и управник Библиотеке и Музеја града Београда од 1929. до 1941. године; од 1941. до 1944. године управник Библиотеке града Београда

Dr Marija Ilić-Agapov, bibliothécaire et directrice de la Bibliothèque et du Musée de la ville de Belgrade de 1929 à 1941. De 1941 à 1944, directrice de la Bibliothèque de la ville de Belgrade

архиву, уметничке слике и историјске драгоцености свих врста, као: планове града, грбове, повеље, старо оружје и старо покућство, да све те предмете по могућности прикупи у Општинској библиотеци и о свему сачини тачан попис. Да би се овај посао омогућио и олакшао, позивају се шефови свих општинских одељења, да у најкраћем року обавесте тачно општинског библиотекара о предметима ове врсте, који се налазе у њиховим одељењима".¹⁰

Овим решењима одређен је делокруг рада првом библиотекару, коме је, на основу Градског статута и нешто касније прописаног Правилника Библиотеке Општине града Београда, одређен положај,

односно звање. Према 18. члану Правилника, библиотекар је морао имати факултетско образовање „са знањем страних језика и смислом за опште просветни рад". Звање општинског библиотекара спадало је у прву категорију (било их је пет) општинских службеника. Он је у исто време био и „референт за Библиотеку и Музеј" и непосредно је био „подвргнут надлежном члану Суда".¹¹ За свој рад добијао је основну и положајну месечну плату и додатак за звање.

Треба навести и податак да је текуће године на основу Закона о изменама и допунама (чл. 4) у Закону о општинама од 11. марта 1929. године, Суд Општине града „по претходном саслушању Општинског одбора" прописао нови *Статут Општине града Београда*. У новој организацији општинске службе, која је имала четири одељења, две дирекције и једну новчану установу, у саставу Одељења за социјално и здравствено старање налазио се и Културни одсек.¹² Овом одсеку било је поверено да се, сем старања „за правилно решење свих питања основних и других школа које Општина буде помагала" и предузимања „иницијативе у правцу развијања и напредовања истих", стара „и о оснивању општинског музеја, библиотеке, народне читаонице и сличних хумано-културних установа". Да напоменемо да је ова служба бринула исто тако „о јавним споменицима престонице, о одржавању старих и подизању нових" и пратила „све културне појаве у Београду"...¹³

Почетак рада

У прво време основана установа била је смештена у старој згради Председништва града у Узун Мирковој улици број 1. Како је изгледала та прва и једина просторија, најбоље је опис препустити савременику, постављеном библиотекару — референту Библиотеке Општине града Београда др Марији Илић-Агапов, која је нешто касније забележила своје утиске. Она каже да је соба у којој је започет рад око организовања и отварања Општинске библиотеке и музеја, била стара, велика соба „с мноштвом прозора, монотono фарбаним зидовима, у којој су били смештени први ормани садашње библиотеке и постепено, као крадомице, прикупљене и вешане прве уметничке слике нашег Музеја". У тој просторији, у коју је први пут ушла 8. јуна 1929. године, сем већ поменутих „пет-

„шест обичних, великих ормана”, на средини се налазио и „велики, стари сто прекривен зеленом чојом. К овој измешаној гарнитурџ”, наставља она, „припадао је један сто који је био сасвим посебног стила — председнички сто из старе одборничке сале, који је улевао смесу чустава: и страх и сажалење...

Велики ормани стајали су празни, а цела атмосфера неповерљива; само се неколико старих општинских служитеља, који су прешли албански фронт и били у емиграцији... и тамо видели велике градске културне установе — с интересовањем распитивало: да ли ће наша Општина доиста основати свој музеј и библиотеку”...¹⁴

У почетку су прикупљане све књиге које су се налазиле по разним општинским одељењима и одсецима и код њихових службеника. Примани су поклони грађана, а затим се „приступило систематском набављању књига имајући увек у виду посебан значај општинске библиотеке која је морала прикупити сва дела која се односе на комуналну литературу, посебну литературу о граду, као и сва дела из осталих грана науке, лепе књижевности и уметности”... Већ од самог почетка указивала је др М. Илић-Агапов да се посебна пажња мора посветити организацији рада с децом и да тај облик активности „по природи ствари спада у ред сваке јавне библиотеке”.

У исто време, у тој првој фази, обрађена је пажња образовању првих музејских збирки. По разним општинским канцеларијама и просторијама, па и на таванима, тражени су и прикупљани предмети „који по свом карактеру, историјској или уметничкој вредности, спадају у музеј, а затим се приступило... и набављању нових предмета”...¹⁵

Занимљив и илустративан је један забележени доживљај др М. Илић-Агапов, који је у вези с првим акцијама претресања и тражења предмета. Једног дана библиотекарку су позвали да погледа „неку малу, тамну, прашњаву таванску собицу” у главној општинској згради у Узун Мирковој бр. 1, где се, како је већ речено, налазила и прва просторија Библиотеке и Музеја. У тој „општинској таванској собици лежали су један уз другог радови наших сликара: П. Добровића, Ђ. Поповића, Ф. Веселог, М. Миловановића, М. Голубовића, В. Геџана, М. Петровића и др.” Била је то колекција портрета пређашњих председника општине. Изненађена библиоте-

карка каже да о овом налазу није ником говорила, јер се бојала „да ће их неко опет однети и оставити у још ружнију, тамнију просторију... Сносила сам их као какав Тартиф мало по мало и вешала једну за другом на зид, искоришћујући простор до последњег милиметра, јер ми се чинило да оно што је извешано, да је већ и осигурано”...¹⁶ На сличан начин су 1929. године били прикупљени, највећим делом, и други предмети. Тај „рад у првој години није био лак”. Међутим, библиотекарка је, уз помоћ чланова Општинског суда, једног дела одборника и других грађана, вредно настојала да поступи према поменутиим решењима, иако, како она каже, „под ауспицијама које нису увек биле повољне”...¹⁷ Она посебно истиче ревност потпредседника др М. Стојадиновића, који се морао „много борити и заузимати за обе установе”, а затим, директора Централног хигијенског завода др Стевана Иванића и општинских одборника: директора Поштанске штедионице др Милорада Недељковића, професора Јована Дравића, председника Радничке коморе Негослава Илића, професора универзитета Бранка Поповића, М. Петровића и „неколицине наших уметника, међу којима на првом месту долази име академске сликарке Бете Вукановић (умрла 1973. године у Београду — прим. М. А. Д.), која је и идејно и конкретним радом помогла рад ових двеју установка од самог почетка”...¹⁸ Данас се може рећи да је, захваљујући оваквој помоћи, формирана установка брже пролазила и прешла фазу организовања. То је био период интензивних напора и тражења, јер, „оно што се могло наћи и прикупити из ранијих година, било је врло мало, требало је почети све из основе, а све је то тражило не само много труда и рада, већ и материјалних средстава”. Извесно је да су први виднији резултати доприносили угледу установе и у позитивном смислу утицали на став оснивача, у првом реду на одборнике, односно Општински одбор, јер, некада празни ормани су се пунили, стизале су прве нове и поклоњене књиге, часописи и листови и нови музејски предмети. Према провереним подацима, може се рећи да је за седам месеци прве године рада (јер се почело 8. јуна) сакупљено 4.076 разних књига и публикација и 154 музејска предмета: 72 оружја, 9 повеља, 10 фотографија, 39 уља (26 портрета, 6 с мотивом Београда, 7 разних), 22 акварела (17 с мотивом Београда, 7 разних) и 3 скулптуре.¹⁹

Зграда Општине града Београда у Узун Мирковој улици бр. 1, где су се налазиле просторије Библиотеке и Музеја града од 1929. до 1930. године

Hôtel de ville de Belgrade, au n° 1 de la rue Uzun Mirkova, où la Bibliothèque et le Musée de la ville étaient installés de 1929 à 1930.

Занимљиво је навести бар неке предмете из ове значајне године. Међу публикацијама треба поменути „књигу београдског песника Мориса Ривуара” и „Житије Ђорђија Арсенијевића Емануела” од Вука Караџића, штампано у Будиму 1827. године, које је поклонила писац и преводилац Катарина Јовановић, ћерка познатог српског графичара и сликара Анастаса Јовановића.²⁰

Међу сликама посебно су запажени: породични портрет краља Милана, рађен у Карлсбаду 1886, портрети београдских председника и радови М. Голубовића („Мајка и дете”), Б. Стевановића („Чубурски поток” и „Јутро на Дунаву”), М. А. Миловановића („Манастир Манасија”), Ф. Весела („Велики залив”), Б. Пастухова („Сиви дани” и „Велика школа”), Н. Бешевића („Старица”) и др. Посебно занимљиву и документарну збирку сачињавали су акварели арх. Вељка Милошевића (укупно 15) с мотивима старог Београда, старе куће, фурунџинице, сиромашна насеља, које је, како је записано, модерни Београд све више потискивао и брисао „са свог лица, подижући небодере, нове модерне зграде”...²¹ О старом и новом Београду сведочила је и мапа од десет Рихтерових уметничких радирунга, коју је 1927. године издала књижара С. Б. Цвијановића.²²

У Музеју је похрањиван део поклона диплома и одликовања које је добијала Београдска општина. У Музеју се налазила, на пример, слика старог брода „Југослав”, коју су представници Бакарске општине крајем 1929. године поклонили граду Београду,²³ док се „оделито у кабинету г. Председника” чувала диплома са одликовањем Легије части (La croix de chevalier de l'ordre de la legion d'honneur), коју је председник Републике Француске предао граду Београду за „доказе неуморног херојства” и великих жртава за време првог светског рата.

На крају, уместо оцене о делатности у том кратком периоду, треба цитирати делове *Извештаја Општине града Београда о раду* од 18. фебруара 1929. године до истог датума 1930. године, у којем је назначено да је, установљењем Културног одсека, Општина развила „далеко већу делатност” на пољу културе. Истакнуто је да је „за ово кратко време основана Општинска библиотека и да је тиме ударен камен темељац за стварање једне градске библиотеке већих размера... Исто тако, каже се даље, у току ове године прикупљено је

небројано разбацаних слика, старина и других драгоцености, које ће послужити веома згодно за стварање једног општинског (градског) музеја, за који су већ увелико учињене припреме”.²⁴

Следећа, 1930. година, према изворима и сећањима савременика, била је „од нарочитог значаја за развој двеју установа”, јер је она обележена интензивним радом и низом нових догађаја. Треба напоменути да је одмах у почетку дошло до промене у председништву града: за новог председника постављен је професор универзитета инж. Милан Нешић. Међутим, континуитет досадашњих настојања и склоности према установама културе обезбеђен је остајањем др М. Стојадиновића на положају првог потпредседника. То се убрзо одразило приликом одређивања средстава и побољшавањем услова рада. Известилац Општинског суда, подносећи на дискусију и усвајање буџета за речену годину, предложио је Општинском одбору повећање износа за потребе Библиотеке и Музеја и то је прихваћено: за набавку књига обезбеђено је 300.000, а за набавку музејских предмета — 250.000, тако да се располагало далеко већим новчаним средствима.²⁵

Друго, те године решавано је персонално питање. Већ је речено да је библиотекарка радила сама, „без икакве помоћне силе”. Међутим, 15. марта Општински суд поставио је „првог помоћног чиновника” Надежду Басуровић, а три месеца касније (12. јуна) на рад у Библиотеци и Музеју додељена је и Евгенија Пољакова, која је, поред редовног посла, преузела и део администрације. Пишући о својим првим службеницима др М. Илић-Агапов је истицала да су оне „и по својој спреми, интелигенцији, такту — што су све безуветне кондиције за сваки успешан рад у установама, чија је директна намена да служе општинству — оправдале исказано им поверење”.²⁶ То је била прва радна заједница Библиотеке и Музеја, која је имала конкретне задатке и која их је, када се данас процењује, успешно испунила.

У вези с реорганизацијом општинских служби, која је била у току, Општински суд је на основу Градског статута, прописа и Правилник о надлежности и пословању Библиотеке Општине града Београда, који је ступио на снагу 23. априла и објављен у „Општинским новинама” 5. маја 1930. године. У члану 20. овог документа наведено је да ће библиотекар, који „је у исто време и референт за Библиотеку и Музеј”, и „надаље водити бригу и при-

купљати све предмете за Општински музеј, потребне податке ових предмета, састављати каталоге, као и водити евиденцију свих уметничких изложби у престоници”.²⁷

Постигнути резултати у раду двеју установа утицали су да се почело размишљати о новим просторијама и брзој реализацији те замисли. На предлог Суда на седници Општинског одбора, одржаној 24. октобра, налазила се као посебна тачка дневног реда „Закуп просторија за потребе Општинског музеја и Библиотеке”. Председник М. Нешић, излажући разлоге, рекао је да се Општинска библиотека „из дана у дан све више богата примерцима књига”, да се Музеј снабдева „све већим бројем предмета тако да је садашњи простор недовољан да све то прими” и да је крајње време „да се тај материјал распореди”.²⁸

У дискусији, у којој је подржан предлог, неки одборници, као, на пример, др М. Недељковић, тражили су да се што пре подигне једна репрезентативна зграда. „Ми решавамо о калдрмисању улица и дајемо стотине милиона за техничке радове”, рекао је између осталог др М. Недељковић, „па је желети од стране Суда више иницијативе у погледу културе душе”. У одговору на примедбу одборника, председник М. Нешић је истакао да и Суд тежи да Библиотеку и Музеј подигне на завидну висину, али да се при томе „мора водити рачуна о буџетским приликама и ићи од мањег ка већем”. Овим речима завршена је дискусија и Општински одбор је предлог Суда (О. бр. 25744) закључио, односно „решио: да се за потребе Општинског Музеја и Библиотеке узме под закуп од 1. новембра 1930. год. цео други спрат над мезанином у згради стецисне масе Браће М. Алкалај у Улици краља Петра бр. 26 (данас Улица 7. јула — прим. М. А. Д.), чији је сопственик Јосип М. Алкалај, заједно са парним грејањем целокупних просторија за месечну кирију од 8.000 динара, с тим да се плаћа крајем месеца.

Власник зграде дужан је да према споразуму са општинским библиотекаром изведе све потребне оправке: фарбање свих просторија и извесне измене у унутрашњем распореду соба према потребама Општинског музеја и библиотеке.

Да би се усељење у зграду могло извршити 1. новембра, власник ће све оправке благовремено довршити и о томе обавестити Одсек добара, да би се комисијски пријем зграде могао извршити пре 1. но-

вембра. Отказ је уобичајени законски рок”.²⁹

Решење је убрзо извршено, тако да су обе установе пресељене у нове просторије, које су се, поред осталог, састојале и од две велике сале, свака с посебним улазом, за дечју читаоницу и читаоницу за одрасле. Особље је тада ужурбано обављало избор њига, часописа из књижног фонда и музејских предмета за свечано отварање, заказано за почетак године.

Излагање о овој радној години треба закључити да је набављено 3.128 нових публикација и 141 музејски предмет и да су забележени први већи откупи и поклони.³⁰ На XIII изложби београдског уметничког удружења „Лада”, отвореној у пролеће 1930. године, председник М. Савчић и први потпредседник града др М. Стојадиновић „откупили су за уметничку галерију Београдског општинског музеја” десет радова: „Биста у цвећу” од Бете Вукановић, „Голубац на Дунаву” од Драгомира Глишића, „Соколица” од Милоша Голубовића, „Манастирски ђак” од Миодрага Петровића, „Вече у лузгу” од Боривоја Стевановића, „Маче” од Милице Чађевић, „Охридско језеро” од Тодора Швракића, „Пејсаж” и „Јасминка” од Васе Поморишца и „Сат—кула у Јајцу” и „Дамија у Горњем шехеру” од Јљубомира Ивановића.³¹ У погледу поклона дао је пример и тадашњи председник, професор М. Нешић, који је, „ценећи високи значај замисли стварања музеја Београда и радујући се, што се та лепа замисао почела да приводи у дело”, како је навео у упућеном писму, одлучио да поклони Музеју града колекцију оригиналних фотографија (61) старог Београда и других српских градова и крајева из времена српско-турског рата 1877—78. године.³² Исти председник је те године посетио другу пролећну изложбу сликарских и вајарских радова југословенских уметника у Уметничком павиљону на Малом Калемегдану, и тада је Општина поверила једној стручној комисији (проф. Бранко Поповић, сликар Васа Поморишац и вајар Петар Палавичини) да састави листу за откуп радова са ове изложбе. Специјална пажња при избору указана је уметницима — гостима, а затим су првенство имали „они домаћи уметници који нису заступљени у колекцији Општинског музеја”. Према овој листи у уметничкој збирци Музеја нашли су се радови двадесет и шест уметника: Владимира Бецића, Камила Ружичке, Ернеста Томашевића, Омера Мујацића, Мирослава Краљевића,

Маријана Трешча, Анта Кумана, Сергија Глумца, Душана Кокотовића, Владимира Кирина, Милана Крена, Александра Кумрића, Матије Јаме, Анице Зупанц-Содник, Франа Зупана, Тонета Краља, Миленка Шербана, Лазара Личеноског, Ивана Радовића, Антона Хутера, Здравка Секулића, Живорада Настасијевића, Марина Тартаље, Вељка Станојевића, Милице Чађевић и Миодрага Петровића.³³

Отварање Библиотеке и Музеја

Када је доношен буџет за рачунску 1930. годину и када је требало изгласати повећана средства за Библиотеку и Музеј, у експозеу је изражено веровање да није далеко дан предаја ових установа јавности, и извештај Општинског суда није се преварио: 11. јануара 1931. године освећене су и отворене просторије Библиотеке и Музеја Општине града Београда.

Свакако да је то један од најзначајнијих датума у прошлости Градске библиотеке и Музеја, а и у културној историји Београда. Из ових разлога, Општина града, Културни одсек и његов Одељак, мада су сви били свесни да питање смештаја ових установа остаје и даље отворено, настојали су да се тај догађај ипак обележи на неки начин. На редовној седници Општинског одбора, одржаној 2. јануара, на којој је настављена дискусија о предлогу буџета за 1931. годину и на којој су прочитани лични и материјални расходи поменутог одељка, председник М. Нешић је обавестио одборнике о отварању Библиотеке и Музеја и позвао их је да присуствују овој свечаности.³⁴ Занимљиво је поменути да је одборник Бранко Поповић предложио да обе установе „уђу у Културни одсек као његов саставни део, а не да буду издвојени у засебан одељак као што је то Суд предложио, јер ће се на тај начин постићи потпунија сарадња између шефа Културног одсека и библиотекара, а осим тога моћи ће се извести и извесна смањења у личним издацима“. Овај предлог није усвојен, јер је „специјалним правилником“ тако предвиђено. Треба навести и то да је у дискусији као одговор на једно изражено мишљење, одато признање службеницима Одељка, за које је речено „да знају шта треба купити од књига и других предмета“, а одборник Јован Дравић „говорио је о лепом уређењу Библиотеке и Музеја“.³⁵ Према сећањима савременика, ове речи не треба схватити као израз лепог понашања, јер је рад особља Библиотеке и Музеја био

обележен дозом ентузијазма и веровањем да учествују у једном важном и корисном послу.

Свечано отварање обављено је у недељу, 11. јануара 1931. године у 11 часова. Прво је православни свештеник Миливој

Београд 1934: Улица краља Петра I, данас Садмог јула; У згради на десној страни фотографије (улица 7. јула број 26) био је смештен Музеј и Библиотека Општине града Београда. Свечано отварање Музеја и Библиотеке Општине града Београда у овим просторијама обављено је 11. јануара 1931. године.

Петровић, како је тада био обичај, извршио обред освећења просторија. Световни део програма започео је химном „Боже правде“, коју је отпевало Радничко певачко друштво Електричне централе „Никола Тесла“, а затим је председник Општине

проф. М. Нешић одржао пригодни говор у којем је истакао значај отворених културно-просветних установа. Између осталог, он је рекао „У тишини и скромно, исто тако као што се и предају грађанству, организовале су се ове две установе скоро

по својим неминовним последицама, проширио делокруг рада не само савремених градских већ и сеоских општина и то нарочито на социјалном и културном пољу”.

Он је истакао да се Општина после-

Belgrade en 1934; Rue du Roi Pierre Ier, aujourd'hui Rue du 7e Juillet. A fig. droite dans l'edifice (le n° 26 de la rue du 7e Juillet) se trouvent le Musée et la Bibliothèque de la ville de Belgrade. L'inauguration de Bibliothèque et du Musée en 11. janvier 1931.

две године борећи се из дана у дан за своје право опстанка, свој развој и напредак. Своју идејну основу оне црпе из далеко ранијих времена; њихова потреба, њихова неминовна нужда, указала се у потенцираној мери особито после рата, који је

Београд, Улица 7. јула бр. 26; зграда у којој су се налазиле просторије Библиотеке и Музеја ОГБ од 1930. до 1932.

Belgrade, le n° 26 de la rue du 7e Juillet: l'édifice où la Bibliothèque et le Musée de la ville de Belgrade étaient installés de 1930 à 1932

ратног Београда „нашла на један мах пред целим једним комплексом проблема, који су не само чинили него и доста били сви једнако хитни. С решавањем проблема: калдрмисања београдских улица, техничког уређења града уопште и подизања но-

вих као и поправљања порушених зграда, стало је упоредо и питање социјалне заштите једног великог дела наших грађана а исто тако и подизање и отварање просветних и културних установа.

Све су ово племенити и велики задаци чију потребу није могао нико порећи, само су могла бити различита схватања о томе да ли решење свих ових проблема мора ићи упоредо, или може и следовати једно за другим.³⁶ У даљем излагању, одговарајући на питање „да ли општине код решавања извесног комплекса проблема, који им се намећу, могу културне проблеме потчинити осталим“, рекао је да се та „питања морају решавати упоредо са свима осталим питањима и то на начин и у оној мери, како је то у даном случају могуће, јер, као што су за живот и напредак грађана важни здрави, хигијенски услови физичког живота, исто тако су важни и услови за њихов душевни живот“. Он сматра да су у културном раду општине градски музеји и библиотеке најбољи помагачи: „Општински музеји, износећи пред очи својих грађана видни приказ читавог развоја живота града од најстаријих епоха, не доносе само учвршћивање љубави грађана према своме родном граду, већ у исто време њихову свест и веру како у колективне тако и у сопствене, индивидуалне способности.“³⁷

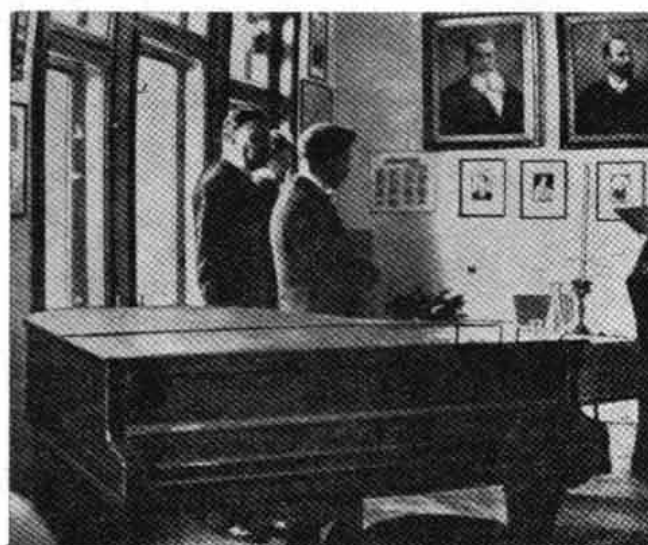
Председник је одао признање потпредседнику др М. Стојадиновићу који се залагао и настојао да се коначно организују ове две градске установе и предају грађанству. Он је истакао да је њихов смештај привремен, али да се желело да оне буду у близини других установа културе и Калемегдана, „тог симболичног места свих страдања и величине Београда“.

У завршном делу председник Нешић је рекао да отвара, односно предаје животу „први, основни део ових двеју великих будућих установа“, али да Београд због своје дуге и бурне историје заслужује „један величанствени градски музеј“. Он је зажелео да се у ризници отворених установа сакупе колекције дела, докумената, предмета културно-историјске вредности. Понесен племенитим осећањима, дао је тада, у име Општине, обећање да ће им она сазидати „једну лепу, величанствену музејску палату“ која „ће и сама представљати једну топлу прављачност за сваког оног који југословенску престоницу посети“.³⁸

После говора, професор М. Нешић је прочитао писмо председника Париског уни-

верзитетског центра Андреа Онор-а, писано 5. јануара, којим је желео да на трајан начин захвали председнику града за свечаност у Београду. У прилогу писма налазио се факсимил писма које је вожд Карађорђе 8. августа 1809. године из Београда упутио императору Наполеону I. Председник Нешић је овај историјски документ предао архиву Музеја, препоручујући га „особитој пажњи“.³⁹

Посетиоци су тада у дечјој читаоници разгледали „Изложбу књига“. Оне су биле одвојене у осам група (књиге о Београду, комунална дела, дечје књиге, техничка дела, књиге о уметности, књиге о жени, Београд и Југославија уопште и наше и

Београд, 11. јануара 1931: отварање просторија Библиотеке и Музеја ОГБ (Улица 7. јула)

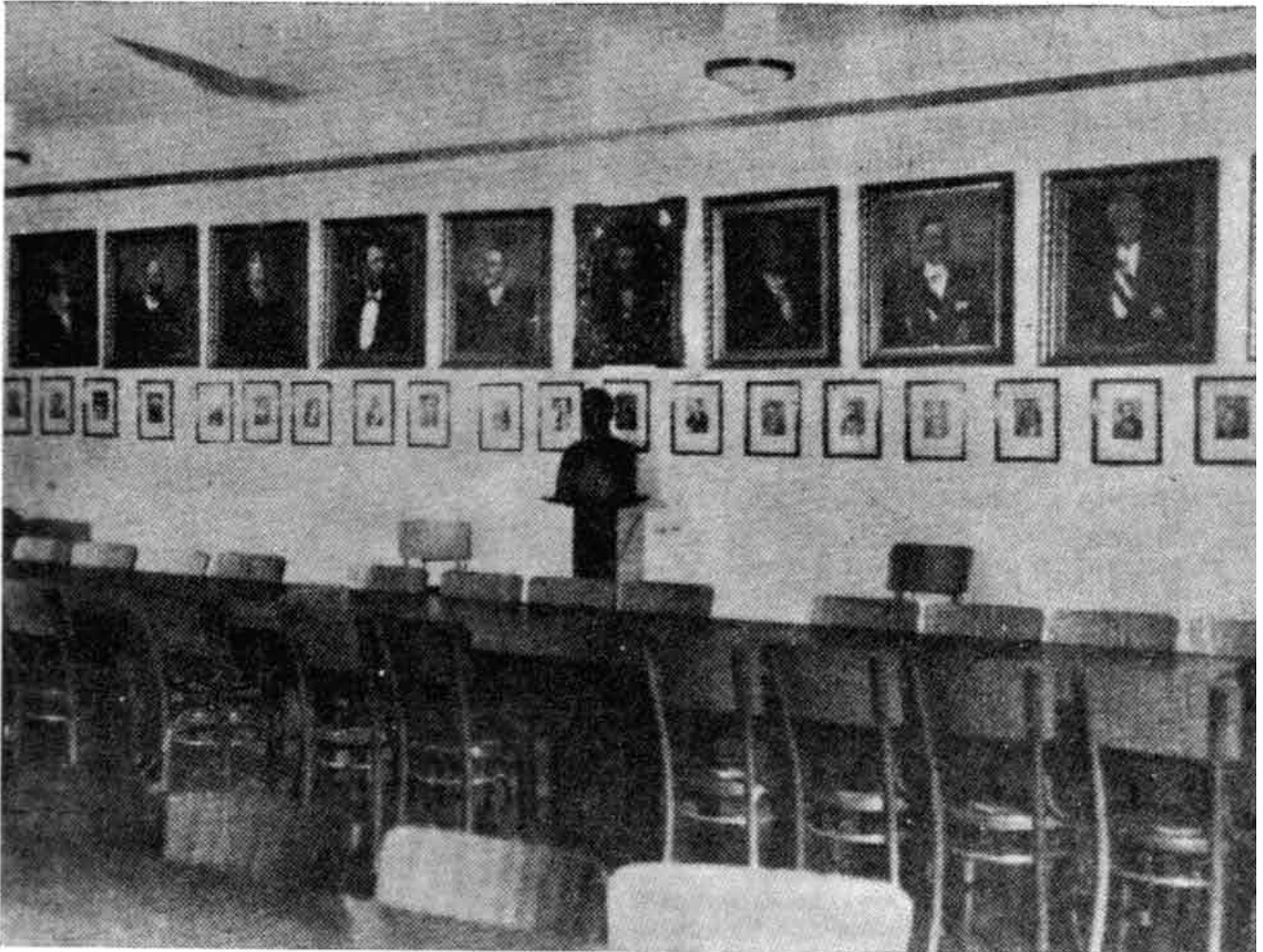
Belgrade, le 11 janvier 1931: l'inauguration de la Bibliothèque et du Musée de la ville de Belgrade (Rue du 7e Juillet)

стране нове књиге) и постављене на столове и пултове читаонице. Аутори изложбе посебну пажњу посветили су музејском материјалу. Пошто су располагали, највећим делом, сликовним изворима, а и услед просторне ограничености и недостатка витрина, експонати су били постављени на зидове. Били су ту портрети (највише градских председника), панораме старог Београда, изгледи његових делова, цртежи старих грбова и нешто спомен-медаља и новца. Била је то скромна, радна изложба са одређеном намером, коју су сви присутни гости, а после њих и остали посети-

оци, како је у хроници забележено, „прегледали с највећим интересовањем”.

Овој свечаности присуствовао је велики број грађана и страних представника, колико су спратне просторије могле да приме, и у изложену спомен-књигу Општинске библиотеке и Музеја уписале су се многе званице.

М. Бурић у име Кола српских сестара, Славка К. Главинић, секретар Југословенског женског савеза, Јелена Димитријевић, књижевник, Љубица Аранђеловић и Милица Маринковић у име Друштва „Српска мајка”, инж. Максимовић, председник РПД „Никола Тесла”, Бета Вукановић, академски сликар, др Васа Царићевић, Милан

Читаоница Општинске библиотеке с портретима председника Општине града Београда (Улица 7. јула)

La Salle de lecture de la Bibliothèque municipale, avec les portraits des maires de Belgrade (Rue du 7e Juillet)

Овом приликом могућно је поменути њихов мањи број: проф. Милан Нешић, председник ОГБ, др Милослав Стојадиновић, потпредседник ОГБ, Никола Крстић, потпредседник ОГБ, Коста Д. Главинић, некадашњи председник ОГБ, др Милорад Недељковић, општински одборник, др Букић-Пијаде, одборник, Сима Пандуровић, књижевник, проф. Миливој М. Петровић, Ружа

Шимић, фотограф ОГБ, Максим Агапов у име руских скаута, Бора М. Барух, студент права, и др.⁴⁰

Поклони Ђорђа Вајферта и других грађана

Говорећи о раду у првој години, наведено је да су, сем затечених и набављених

књига и музејских предмета, у фази установљивања пристизали и први поклони. Библиотекарка др М. Илић-Агапов забележила је да су већ помињани општински послужитељи „и сами доносили старе књиге које су случајно или по неком инстинктивном пијетету доспевале у њихове служитељске ормане”. Извесно да је један број грађана допринео да се повећају први фондови и збирке. У записницима Општинског одбора и „Београдским општинским новинама” налазе се подаци о дароваоцима, од којих ћемо бар познате, нарочито највеће, посебно поменути.

Први велики и то драгоцен поклон Музеју стигао је поводом његовог отварања од познатог београдског грађанина и индустријалца Ђорђа Вајферта, који је више деценија сакупљао уметничке предмете, новац, медаље, сликовне и ретке писане изворе, који се односе, највећим делом, на прошлост Београда и његове околине од 15. до 19. века. Сем тога, он се интересовао и за рад културно-просветних и хуманих установа и друштава и забележен је као „народни добротвор и племенити даровалац”.⁴¹

Поменуто је да је ова збирка била позната извесном броју писаца који су се бавили историјом Београда, међу њима и др М. Стојадиновићу. Када је он као потпредседник Општине града упознао Ђорђа Вајферта с настојањем општинских органа да се установи музеј, Ђ. Вајферт је изјавио да ће своју збирку поклонити Општини „чим музеј буде отворен”.⁴² Ово обећање је без икаквих услова и одлагања и испуњено. Уочи отварања Библиотеке и Музеја, Ђ. Вајферт је овластио др М. Стојадиновића да може и званично обавестити надлежне општинске власти о његовој намери. Потпредседник града упознао је Суд, а одмах затим, у име Суда, на одборској седници, одржаној 12. јануара 1931. године, саопштио је одлуку дароваоца, која је наишла на срдечно одобравање одборника.⁴³ У њихово име захвалио је др Букић-Пијаде, који је рекао: „Нека ми буде дозвољено да се и у име Одбора придружим захвалности Суда г. Вајферту. Г. Вајферт је стари и велики пријатељ Београда за чији је напредак и културни развитак он тихо и дискретно допринео у неоцењивој мери. Дарежљивост господина Вајферта, којом је наш Општински музеј овако обилно обогаћен, изражавала се свагда не само у материјалном него и у културном и духовном правцу. И стога ја сам слободан да се овом старом пријатељу Београда и у

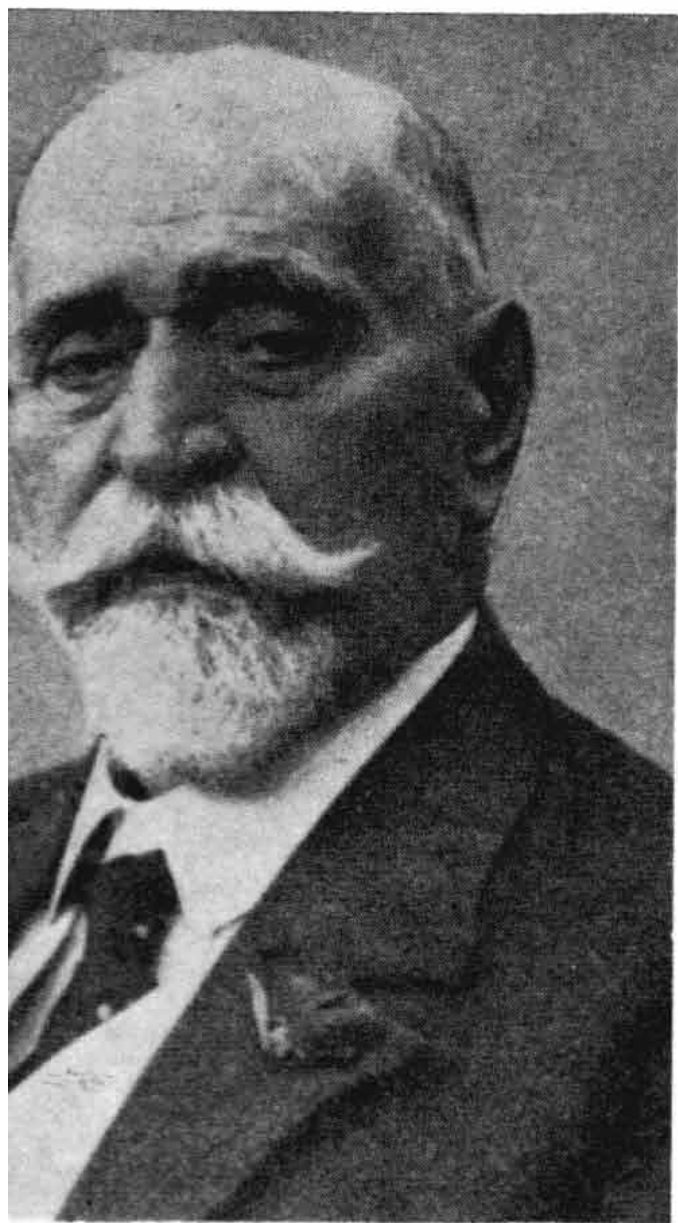

Из збирке Музеја ОГБ, 1931: аустријске спомен-медаље издате поводом освајања Београда 1688, 1717, и 1789. године

La Médaille commémorative autrichienne, délivrée à l'occasion de la prise de Belgrade, en 1688, 1717 et 1789. De la collection du Musée de la ville de Belgrade

име Одбора Општине града Београда на његовом желерозном поклону Општинском музеју најтоплије захвалим.”⁴⁴

Пописивање поклона поверено је др М. Илић-Агапов, која је целу збирку од двеста шездесет четири инвентарска броја детерминисала и класификовала „у девет група (82 слике старог Београда од 16. до

Привредник Ђорђе Вајферт (Панчево, 1850 — 1937, Београд), даровалац многих културно-просветних и хуманих установа и друштава

Dorde Vajfert, industriel (Pančevo, 1850—1937, Belgrade), donateur de nombreuses institutions culturelles, humanitaires et d'éducation

19. века, 28 планова старог Београда из 17. и 18. века, 58 ратних карата старог Београда из 17. и 18. века, 5 разних историјских докумената из прошлости Београда: нацрти ратних лађа, утврђења и логора, 15 портрета разних личности из историје Београда и историјских сцена, 3 стара текста у вези са историјом Београда, 19 естампи аустриј-

ских и угарских војника из 18. века,⁴⁵ 33 разне географске карте Београда и његове околине, из подунавских и балканских земаља од 16. до 19. века и 21 план и слика разних градова из околине Београда) и одговарајући број подгрупа".⁴⁶ Када је попис завршен на опште задовољство дотадашњег и новог власника, збирка је смештена у Музеј, и 17. марта 1932. године одржана је свечана седница Суда и Одбора Општине града Београда у част Ђорђа Вајферта који је овим поклоном, како је истицано, постао највећи добротвор Музеја града Београда.

Отварање Музеја подстакло је такође дивизијског генерала Душана Стефановића да преда неколико драгоцених предмета, које је годинама чувао, верујући да ће музеј бити основан и у Београду. На седници Општине града Београда, одржаној 16. фебруара 1931. године, потпредседник Никола Крстић саопштио је да је генерал Д. Стефановић поклатио: рукопис краља Петра I, рукопис краља Милана, једно приватно писмо кнеза Михаила, рукопис кнеза Алексеја Карађорђевића, рукопис сликара и књижевника Ђуре Јакшића (1876), статуету француског маршала Жозефа Жофра и неколико других предмета. Нешто касније, поменути потпредседник општине је саопштио „да се Општински музеј обогаћује појединим знаменитостима које му поједини грађани поклањају".⁴⁷ Поменуто је тада име београдског индустријалца Дамњана Бранковића, који је приложио оригинално писмо пруског принца Виљема (касније немачког цара), упућено 5. новембра 1882. године краљу Милану, и сребрни часовник кнеза Алексеја Карађорђевића са угравираним Карађорђевићим грбом, за који је речено да је урађен у Женеви око 1880. године. Истом приликом је саопштено да је генерал Д. Стефановић поклатио једну немачку брзометну пушку, израђену 1915. године, „а коју је он као војни изасланик наше државе у Француској нашао на Верденском бојишту 1916. године".⁴⁸

Пошто је тада „истицана потреба да се на једном месту прикупи све што се односи на прошлост и старину Београда", професор универзитета, иначе познати историчар др Станоје Станојевић, уступио је Музеју „на трајан реверс" збирку Историјског семинара Филозофског факултета у Београду, која је имала „53 слике и плана старог Београда" и која је, после збирке Ђорђа Вајферта, убрајана у највеће збирке у поседу Музеја града. Од приватних

У Музеју ОГБ, 5. новембар 1931: прва седница оцењивачког одбора за избор најбоље скице градског грба; седе (с лева на десно): вајар Живојин Лукић, проф. Станоје Станојевић, проф. Богдан Поповић, сликар Бета Вукановић, председник Општине Милан Нешић, проф. Бранко Поповић и сарадник „Политике“; стоје: Марија Илић-Агаров и службеница Библиотеке и Музеја

La première réunion du Jury pour la meilleure esquisse des armoiries de la ville, tenue le 5 novembre 1931, au Musée de la ville de Belgrade. Assis (de gauche à droite): Živojin Lukić, sculpteur, Prof. Stanoje Stanojević, Prof. Bogdan Popović, Beta Vukanović, peintre, Milan Nešić, maire de Belgrade, Prof. Branko Popović, correspondant de la «Politika». Debout: Marija Ilić-Agarov et une employée de la Bibliothèque et du Musée

збирки, то место заузимала је збирка директора Француско-румунског друштва за ваздушну пловидбу Едуарда Замбонија.⁴⁹

Међу дароваоцима Музеја, који су најчешће и дародавци Библиотеке, поново се јавља име књижевнице Катарине Јовановић, која је, сем великог броја „старих издања наших првих штампаних књига“, поклонила и велику збирку ликова значајних личности из прошлости српског народа, које је радио уметник и фотограф Анастас Јовановић. Директор банке Никола Борђевић предао је Музеју „две драгоцене географске карте“, Аксентије Катић — „запушач Карађорђевог топа“, министар Лаза Марковић — „један значајан документ из прошлости Београда“, а поједини београдски књижевници и научници су,

преко шефа Културног одсека књижевника Симе Пандуровића, поклонили своје рукописе. Узгред да напоменемо да је сликар Бета Вукановић за Дечју библиотеку урадила „ванредно успели цртеж „Дечја глава“ и три врло лепа плаката за дечја села“.

У групу приновљених предмета могу се поменути и радови које је финансирала Општина града. Речене године арх. Борђе Лукић извршио је детаљно техничко снимање Доситејеве Велике школе и израђен је њен модел, а арх. Рихард Штаудингер, за кога је забележено да је од почетка стварања Музеја био његов сарадник, израдио је модел Београдске тврђаве. У ове наручене послове спада и писање једне књиге, односно историје Београда. Крајем године, 10. децембра 1931. на свечаној сед-

ници Општинског одбора, одржаној „у спомен херојског освајања Београда 1806. године”, прихваћен је предлог председника М. Нешића да се поводом 125-годишњице ослобођења града у српској револуцији, за децу напише и изда „илустрована историја Београда у причама”. Суд Општине града Београда поверио је израду ове историје референту Библиотеке и Музеја др М. Илић-Агапов, која је још раније прикупљала материјал и литературу за дело такве врсте. Књига је, као што је познато и наведено, изишла 1933. године „као прво издање Библиотеке Општине града Београда”.⁵⁰

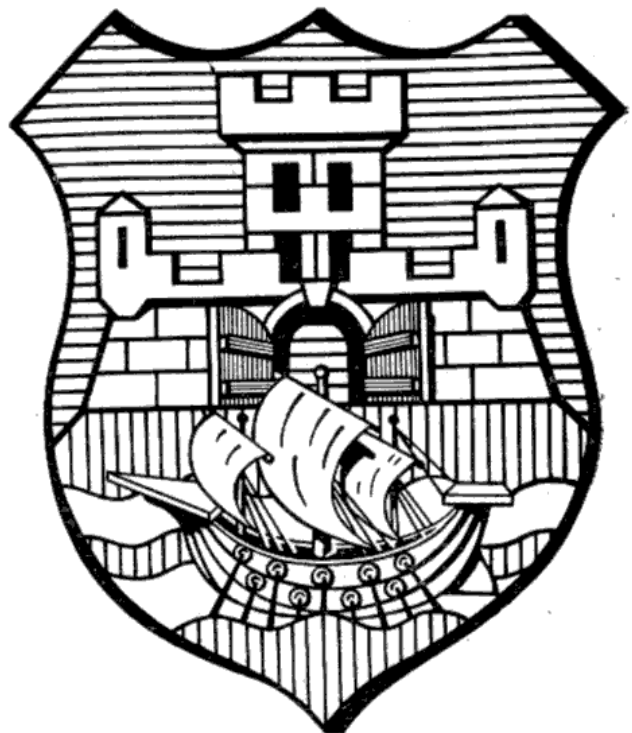
На крају треба навести још један значајан посао који је обављен за Општину града Београда, а у који је била укључена и отворена установа. Наиме, целе 1931. године решавано је питање новог градског грба. Оно је покретано и раније, али га је председник М. Нешић својим актом од 8. марта поново поставио, наложивши референту Библиотеке и Музеја „да предузме све што је потребно да се распише конкурс за грб града Београда”.⁵¹ Да би се овај посао успешно обавио, ангажовано је више историчара, хералдичара, критичара, уметника и јавних радника, и већ 31. марта одржана је „прва седница о грбу града Београда”. Нарочито образовани одбор (ужи и шири) одржао је више седница, и одлуком Суда 4. маја поверено је архивском истраживачу др Алекси Ивићу „проучавање историјске стране старих грбова града Београда”.⁵²

После врло живе размене мишљења утврђени су елементи новог грба, и Општински суд је 30. септембра расписао конкурс, који је успео: поднесено је 56 скица низа аутора. Оцењивачки одбор, који је одржао две седнице у просторијама Библиотеке и Музеја, одабрао је за ужи избор 20 скица, и на другој седници (12. новембра) „општу пажњу чланова Оцењивачког одбора привукле су одмах три скице” поднете под шифром „Црвена тројка”. Аутору скице, београдском сликару и графичару Ђорђе Андрејевићу-Куну додељена је прва награда у износу од 5.000 динара. Награђени рад предат је Општинском одбору, и на седници, која је одржана 10. децембра, једногласно је за нови грб града Београда усвојена скица аутора Ђ. Андрејевића-Куна. Одборску одлуку „одобрио је господин министар Унутрашњих дела својим решењем” од 15. децембра 1931. године, и тако је Београд добио свој нови грб.⁵³

Према свему, 1931. година оцењена је такође као успешна, јер је од додељених средстава (250.000 за набавку књига и 100.000 динара за откуп музејских објеката),⁵⁴ која су у укупном износу нешто мања у поређењу с претходном годином, и поклоном у инвентар установа унесен 2.321 наслов књиге и 270 музејских предмета. Пошто је то и прва година рада с публиком, неопходно је навести податке да је Библиотека имала 1.898 (од тога 1.269 одраслих и 629 најмлађих) уписаних чланова, да је прочитано 9.375 књига и да је евидентирано 30.896 посетилаца (25.480 одраслих и 5.416 ученика).⁵⁵ Може се рећи да су сви они видели и упознали неке, у сваком случају, најважније експонате Музеја и да је део посетилаца на другим облицима рада Библиотека и Музеја слушао, односно упознавао прошлост Београда.

Први облици рада

Мада је намера да се пригодом ове годишњице првенствено прикаже рад Музеја, ипак се мора говорити и о раду Библиотеке, јер обе установе су у том периоду заправо представљале једну и све њихо-

Ђорђе Андрејевић-Кун: грб града Београда, 1931. године

Dorde Andrejević-Kun: les armoiries de la ville de Belgrade, 1931

ве радне манифестације су повезане. То је било и у духу замисли иницијатора, па и првог референта др М. Илић-Агапов, која је налазила такве примере и у другим, развијенијим земљама с дужом музејском традицијом. Може се рећи да услови под којима су се развијали Библиотека и Музеј нису били најповољнији. Београдска општина била је суочена с низом разноврсних проблема, па је у ширим слојевима грађанства, а и код извесних одборника, било више разумевања за библиотеку, више се схватала оправданост њеног развоја. Али треба поменути да је било и неразумевања, па и гласних отпора који су се јављали међу општинским одборницима приликом доношења, односно усвајања годишњих буџета.

Како се већ из до сада изложеног може видети, посленици који су се залагали за обе културно-просветне установе, група јавних радника, изван број функционера, део одборника и први чланови ове радне заједнице, проналазили су и пошли су у развоју Библиотеке и Музеја одговарајућим путем: расположивим средствима и снагама учинити што више, применити проверене облике рада и отворити се јавности.⁵⁶

Пишући о почецима рада, први руководилац установе истицала је да је, сем раду на стварању што већих књижних фондова и музејских збирки, посебну пажњу посветила и набављању књига за децу, затим свих оних дела која се односе на прошлост Београда. Већ 1931. године у саставу отворене Библиотеке организована је Дечја библиотека с читаоницом и у раду с њеним члановима, тј. са ученицима „главно је место припало малим и свечаним дечјим селима”, на којима је, од почетка, „посебна пажња посвећивана историји и значају Београда”. На овај вид активности постепено су „надовезиване друге активне форме рада” (дечје зидне новине, предавања конкурси за најбољу књигу и др).⁵⁷

У исто време, а то се видело приликом предавања установа јавности, организатори су, као један од основних облика рада, прихватили организовање повремених изложби. Овим наступима они су настојали да се грађанство бар делимично упозна с материјалом који је сакупљен, да се упозна са изабраним примерцима расположивих књига и најзанимљивијим музејским предметима, који се нису могли „у целост изложити због недовољних просторија”. Пошто је овај начин рада доносио добре резултате, први службеници су га прихва-

тили и врло брзо су уведене две врсте повремених изложби: редовне и ванредне.

Редовне изложбе организоване су „најмање два пута годишње и то једна у почетку читалачке сезоне, у октобру, а друга у јануару, у вези с годишњицом отварања Библиотеке и Музеја”. Мада су увек излагане разне публикације и музејски предмети, редовне изложбе су се разликовале. Јануарска изложба била је „углавном посвећена домаћој књизи” (лепа књижевност, научна дела из разних области, дела која се односе на Београд и његову општину); октобарска изложба имала је „општи карактер”: излагана су „наша дела и друга значајна дела на страним језицима, која је Библиотека добила течајем године, као и она дела, која се редовно излажу с обзиром на важност и актуелност питања на која се односе, или ради њихове посебне опреме и интереса, који посетиоци према оваквим делима показују на свим изложбама. Принцип је да на свакој изложби свака грана науке мора бити представљена бар с извесним бројем књига, тако да се код читаоца одржава интерес према свим питањима и да се омогући сваком посетиоцу да међу изложеним књигама нађе и оне књиге које нарочито привлаче његову пажњу и интересовање.”⁵⁸

Ванредне повремене изложбе организоване су поводом неких догађаја, значајних датума или с намером да се прикаже целовитост и богатство неке збирке.

Ако изузмемо изложбу организовану поводом отварања, прва манифестација Библиотеке и Музеја, а то није случајно, посвећена је музејским предметима. Била је то изложба „Планова и слика старог Београда”, коју је већ 19. априла исте (1931) године отворио потпредседник општине Никола Крстић. У свом пригодном слову он је, између осталог, рекао да је задатак „Општинске библиотеке — као културне установе с изразито социјалним циљем — да и она са своје стране учини све што је могуће да се пробуди љубав према књизи”... Међутим, нагласио је овај општински часник, „Општинска библиотека има један нарочити задатак, а то је: ширење љубави и упознавања прошлости нашег Београда”...⁵⁹

Пошто су иницијатори и особље Библиотеке и Музеја сматрали да је 11. јануар 1931. године „један од најзначајнијих дана у животу” тих установа и да ће то бити и онда „када оне буду смештене у дивне палате”, заведен је „већ прве године обичај да се тај дан нарочито означи”. Прва

годишњица отварања јавности „ознаменована је приредбом изложбе слика старог и новог Београда наших савремених уметника и приредбом изложбе нових књига, часописа и дневних листова”.⁶⁰

Нарочито свечана била је четврта редовна, јесења изложба која је отворена 9. октобра 1932. године „у присуству многобројних угледних гостију”, као што су: изасланик краља, дародавац Музеја Ђорђе Вајферт, заступник министра војске и морнарице, група одборника, чехословачки посланик, аустријски посланик, председник Академије наука др Богдан Гавриловић, др Милан Јовановић-Батут, бивши председник града Коста Главинић, проф. Милан Нешић, књижари Св. Цвијановић и Ј. Стефановић, председница Друштва кнегиње Љубице, председница Удружења универзитетски образованих жена, делегаткиње Кола српских сестара, председница Уметничког удружења „Цвијета Зузорић” и многи други.

Свечаност је започета државном химном, коју је отпевао хор РПД „Никола Тесла”, а затим је потпредседник Београда Доброслав Богдановић одржао предавање о културној улози савремене општине, осврћући се и на последице велике економске кризе, о значају књига и библиотека у културном човековом животу и напретку. Говорећи „о двома младим установама Београда”, рекао је да је „у њима прикупљен велики број књига, велики број докумената из историје нашег града”. Пошто је те године дошло до промена у општинској управи, он је захвалио проф. Милану Нешићу и његовим сарадницима и истакао да ће нова „општинска управа наставити започето дело”.⁶¹ Управник др М. Илић-Агапов одржала је краће предавање из ратне и културне прошлости града, а затим се осврнула „на карактер изложбе, упозоравајући нарочито, да је изложен само један део књига”, првенствено оних које су набављене те године. Исто тако нагласила је да су из богате колекције Ђорђа Вајферта „изложене само најкарактеристичније слике и планови, који се односе на историју и изглед Београда од 16. до 18. века”.

Потпредседник Д. Богдановић отворио је затим изложбу која је била уређена у обема великим читаоницама. У читаоници за одрасле постављена је изложба домаћих књига и страних часописа, а у дечјој читаоници — изложба књига, слика и планова. Посебно интересовање посетилаца, према опису ове изложбе, изазвао

је „сто на којем су се око минијатурне бронзане фигуре... препородитеља Доситеја, рад нашег скулптора Рудолфа Валдеца, налазили размештени поједини албуми са сликама Београда, Мирослављево Јеванђеље, посебна значајна издања на нашем језику, планови наше прве Велике школе, спомен-књиге. Исто је тако велико интересовање побудио историјски део изложбе” у дечјем одељењу.

Писац приказа о овој изложби задивљен је посетом, јер од првог дана „непрестано се пуне сале наше Библиотеке”. Он нас уверава да су многи посетиоци дали „пријатне изјаве признања нашој Општини, што је мислила на своје грађанство и у овом правцу”.⁶²

Нови правилник и друго пресељење 1932. године

Предложени износи позиција за градски буџет 1932. године рађени су „на основу чињеница које су се испоставиле 1931. године”. Настојало се стога да се „одржи позиција за набављање књига и музејских објеката” у прошлогодњем износу. Међутим, састављачи плана рада и финансијског плана нису се придржавали упутства, или нису били упућени какве је све обавезе имала Општина. Они су, с „обзиром на знатно проширене послове”, тражили да се повећа број службеника и да се устали и систематизује рад на прикупљању, фотографисању, препису, превозињу и издавању архивске грађе за историју Београда. Историчар др А. Ивић, коме је 1931. године било поверено истраживање архивске грађе о старим београдским грбовима, истицао је „да би грађа која би се могла прикупити у бечким архивама, у целини расветлила неколико векова из живота Београда, нарочито у доба његове трагичне борбе с Турцима”.⁶³

Све што је тражено, било је потребно, али цео тај програм био је преобиман. Приликом усвајања градског буџета дошло је до многих промена, тако да су смањени и кредити за набавку и откуп: Библиотека је добила 200.000, а Музеј 80.000 динара. То је ипак била знатна сума за ту сврху, и у току године могло се набавити 1.923 нове књиге и шездесетак музејских предмета, не рачунајући и већ наведене поклоне, међу њима и збирку Ђ. Вајферта.

Поред поменутих, већ уобичајених акција (изложбе књига, слика, и музејских предмета, малих и великих дечјих посела) треба забележити да је те године расписан први конкурс за најбољу књигу Дечје библиотеке, који је дао занимљиве резултате и према броју учесника и према квалитету одговора. Највећи број образложених дечјих гласова добила је књига „Царев гласник“ француског писца Жила Верна.⁶⁴

У време обезбеђивања средстава радило се и на доношењу новог правилника о раду обе установе. Правилник Библиотеке и Музеја Општине града Београда, који има два дела (чланови о Библиотеци и чланови о Музеју), завршне одредбе и децималну класификацију, ступио је на снагу 21. априла 1932. године, када је објављена у „Општинским новинама“. Свакако поједини његови делови најбоље говоре о физиономији, организацији, облицима рада и реалним тежњама установа и стога треба од 68 чланова навести најважније, првенствено оне који се односе на Музеј.⁶⁵

На основу чл. 6 Статута Општине града Београда, а у вези чл. 4, Суд Општине града Београда прописује овај

П РА В И Л Н И К

о циљу, унутрашњем уређењу, надлежности и пословању Одељка Библиотеке и Музеја Општине града Београда

Члан 1.

Библиотека и Музеј Општине града Београда постоје као засебан Одељак (реферата) Општине града Београда.

Члан 2.

Одељак Библиотеке и Музеја има свој печат округлог облика с државним грбом у средини (односно грбом града Београда) и натписом „Суд Општине града Београда — Библиотека и Музеј града Београда“.

Б И Б Л И О Т Е К А

Члан 3.

Карактер, циљ и пословање Библиотеке ОГБ

Библиотека Општине града Београда је јавна градска библиотека која и сама активно ради на ширењу љубави према књизи и у

којој сваки њезин члан може читати и посуђивати књиге, часописе и дневне листове.

У остварењу свога циља Библиотека ће:

1. посуђивати књиге на читање у читаоници и код куће;

2. организовати рад у издаваоницама књига и читаоницама и то посебно у читаоници одраслих читалаца, дечијој читаоници, читаоници дневних листова и часописа и специјалним научним кабинетима за стручну литературу;

3. приређивати изложбе књига;

4. одржавати консултационе часове и то посебно за: а) стручну, б) лепу, в) дечију литературу;

5. приређивати просветна предавања;

6. одржавати литерарне вечери на којим ће се читати фрагменти из најбољих или најновијих националних дела и добре иностране литературе и одржавати предавања о новој литератури уопште;

7. организовати различите просветне и научне секције својих чланова;

8. приређивати конкурсе за најбољег читаоца, најбољу књигу и слично;

9. проучавати духовне тежње, интересовање и потребе читалаца и одржавати с њима духовни контакт;

10. организовати реонске и покретне библиотеке;

11. издавати књиге, брошуре, каталоге, билтене и часописе, нарочито часопис за децу.

Члан 10.

Инвентар и каталози Библиотеке

Библиотека ће водити инвентар у који ће уносити све књиге оним редом, којим у Библиотеку стижу, с тачном назнаком: кад су књиге приспеле, цене, броја и датума рачуна, имена књижаре, друштва, установе или лица од којих је књига набављена или примљена.

Након инвентарисања, књиге се морају систематизовати и за сваку књигу израдити потребан број картона за систематски, алфаветски и редни каталог. Сви се каталози морају израђивати у дупликату. По један примерак каталога остављаће се у канцеларији Библиотеке, а други ће служити за потребе читалаца у читаоницама.

Члан 24.

Извештаји о раду Библиотеке

О раду Библиотеке подносиће управник Суду редовне извештаје који морају бити допуњени статистичким подацима...

Члан 25.

На темељу регистрације рада, опажања и констатација током читаве године, управник ће састављати годишњи стручни извештај који ће се штампати као посебно издање Библиотеке.

Члан 26.

Буџет Општинске библиотеке

Средства су Општинске библиотеке:

1. редовна: сума предвиђена буџетом Општине града Београда.

2. нередовна: а) добровољни приноси и завештања; б) приходи од продаје разних едиција; в) приходи од новчаних казни за неуредно враћање књига и уписнине која се полаже пригодном ступања у чланство Библиотеке и у случају да члан мора обновити своју легитимацију.

Буџетске позиције Библиотеке не могу се вирманисати и употребљавати у друге сврхе осим у сврхе Библиотеке.

Члан 27.

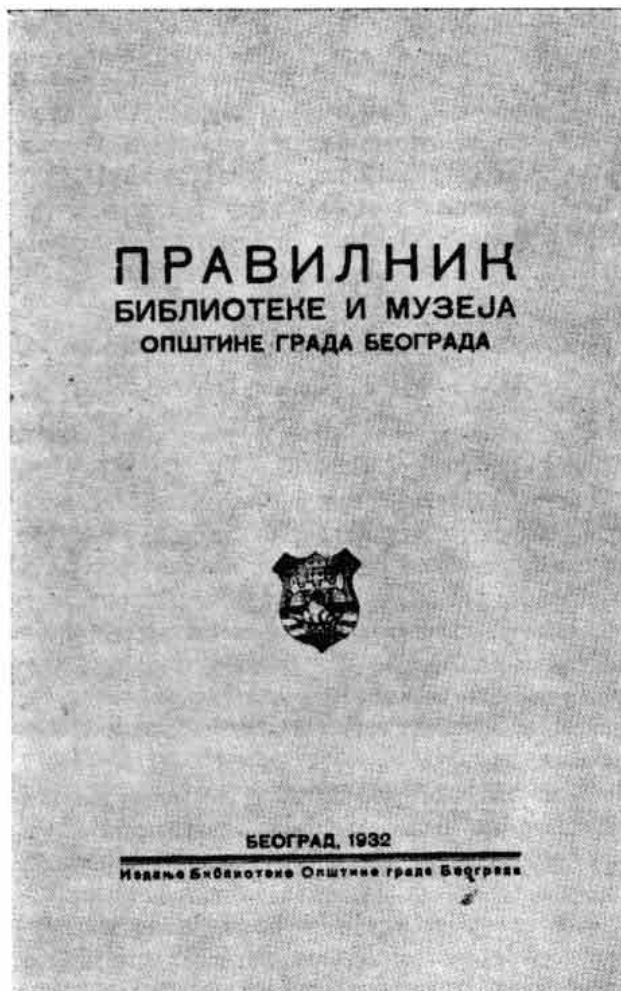
Нередовни приходи Општинске библиотеке, уколико се не ради о легату с тачно одређеном наменом, могу бити употребљени искључиво за културно-просветни рад, којим руководи управник, а нарочито на приређивање села, конкурса за најбољег читаоца и слично; нередовни приходи под в) остају у ручној каси Библиотеке за покриће ситних издатака који се врше по одобрењу управника. О свим нередовним приходима и издацима Библиотека ће водити специјалну књигу примитака и издатака.

Члан 28.

Општинска библиотека може оснивати своје специјалне фондове, као фонд за дечији лист, за издавање дечијих књига и других разних специјалних едиција Библиотеке.

Члан 32.

Управник Библиотеке објављује радно време читаонице и канцеларије. Радно време у канцеларији по дужини трајања не сме бити краће од редовног радног времена у Општини града Београда. Радно време у читаоницама вршиће се на смену, а трајаће у правилу од 8 сати ујутру до 9 сати увече, како би сваки члан Библиотеке имао могућност да посети Библиотеку.

Насловна страна Правилника Библиотеке и Музеја

La couverture du Règlement de la Bibliothèque et du Musée de la ville de Belgrade, Belgrade 1932

Члан 37.

На челу Библиотеке стоји управник Библиотеке, који је привремено и управник Музеја. Управник мора имати факултетску спрему (из хуманитарних наука), познавати главне стране језике, имати смисла за општи, културни и социјални рад, а нарочито у об-

ласти народног просвећивања путем књиге и у вези с књигом. Управника именује Суд Општине града Београда.

Члан 41.

Управник Библиотеке је привремено и управник Музеја Општине града Београда. Он води бригу о његовом напретку и развоју, подноси Суду Општине града Београда предлоге за откуп свих историјских и уметничких предмета који се набављају за Музеј.

Члан 42.

Управник Библиотеке и Музеја ОГБ подвргнут је непосредно председнику Општине града Београда (или надлежном члану Суда), коме реферише у првом реду о свим потребама и раду у Одељку Библиотеке и Музеја ОГБ.

II

МУЗЕЈ

Члан 62.

Музеј Општине града Београда је градски музеј којем је главна сврха да прикупља све предмете који се односе на његову историју, приказује значајне црте његовог прошлог и садашњег духовног лика и који морају бити сачувани за будуће генерације, као карактеристични споменици његовог прошлог и савременог изгледа, спољашњег и унутрашњег живота.

Сав овај материјал мора да послужи као веродостојна и очигледна документација велике прошлости, ванредне улоге и нарочитог значаја Београда у општој и у нашој националној историји и у исто време послужи Музеју у његовом активном раду на ширењу и одржавању интересовања и љубави према Београду не само у научним круговима, већ и у најширим народним слојевима.

Члан 63.

У Музеју Општине града Београда нарочито ће се прикупљати предмети који се односе на постанак Београда, на развој градске управе, религиозног осећања, обичаје, културне манифестације личног и заједничког живота; планови и слике старог Београда, стара дела и рукописи, ратни трофеји, фотографије од историјског значаја, или од зна-

чаја за развој нашег урбанизма, уметничке слике које се односе на Београд или приказују разне његове уметничке правце у извесном времену; споменици из живота наших песника и књижевника и уопште наших знаменитих људи, материјал који се односи на развој нашег позоришта, оружје из разних периода, старе ношње, занатство, трговину, саобраћајна средства и све друго, што се може сматрати драгоценим спомеником или реликвијом из историје и живота Београда.

Члан 64.

Уколико просторне могућности засад не дозвољавају да се изложи сав прикупљени материјал, управа ће се старати да се ради одржавања и развоја што већег интересовања према Музеју, старини и значају Београда приређују повремене изложбе.

Члан 10. о инвентарисању, чл. 24, 25 о извештају о раду, чланови 26, 27, 28 о средствима и буџету овог правилника вреде углавном и за рад у Музеју.

ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 65.

Чување имовине Библиотеке и Музеја ОГБ

Особље реферате Библиотеке и Музеја мора чувати имовину која овом Одељку припада, од свег што би је на било који начин могло оштетити и у исто време радити и у једној и у другој установи према потреби и развоју посла.

Све књиге, рукописи и уметнички предмети морају се на насловној страни и на неколико других места штампирати да се види да су својина Општинске библиотеке и Музеја. Од овог се општег правила изузимају велике књижевне реткости, гравире и друге драгоцености, које би се на тај начин оштетиле. Ове ће се реткости и драгоцености чувати у посебним орманима. О њима ће се водити нарочити каталог, а кључ од ормана налазиће се код управника.

Члан 66.

Овај се Правилник има сматрати пуноважним кад га одобри и потпише Суд Општине града Београда.

Члан 67.

У оквиру овог Правилника израдиће управник упутство за унутрашњи ред и рад Одељка. Све измене овог Правилника, које би се указале као потребне у току самог рада, састављаће управник и предложити Суду Општине града Београда на одобрење.

Члан 68.

Правилник, као и све његове касније надопуне и измене, ступају на снагу након обелодањења у Општинским новинама. Као саставни део овог правилника штампаће се Децимална класификација књига Библиотеке. За потребе Библиотеке, а према сачуваном слогу за Општинске новине, штампаће се овај Правилник скупа с Децималном класификацијом посебно у облику књижице у 2.000 примерака.

О. бр. 6945 од
10. априла 1932. год.

МП

Председник

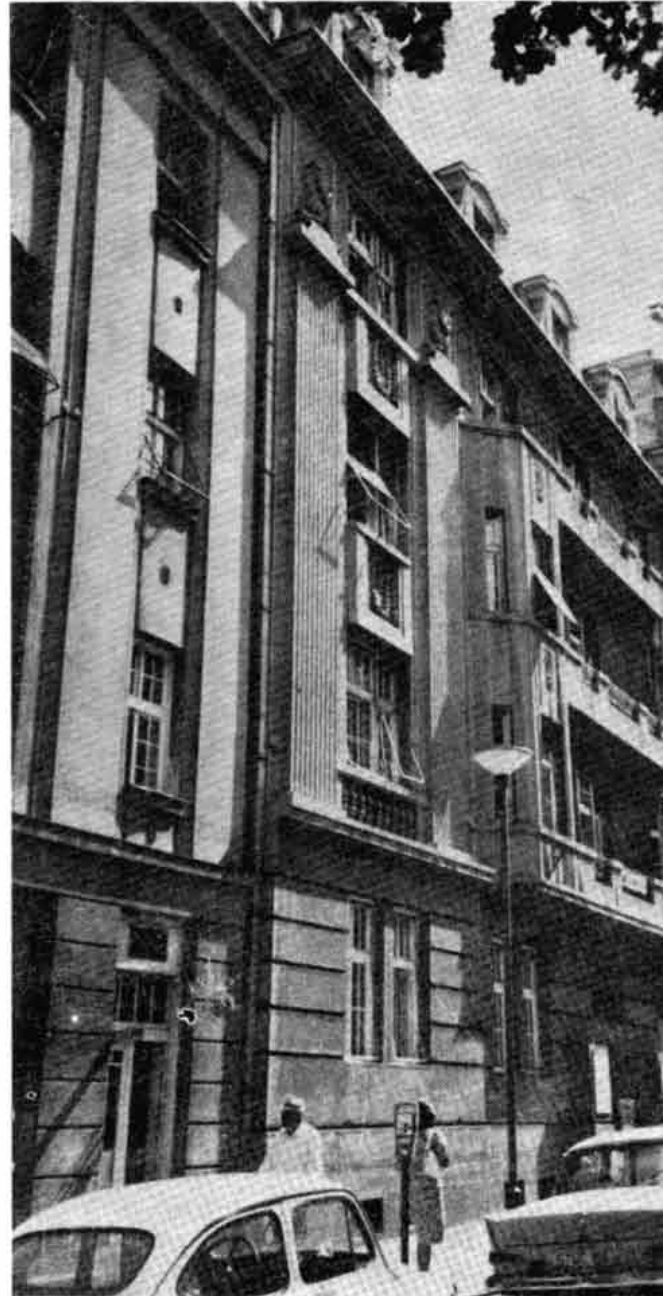
Општине града Београда,
инж. Милан Нешић, с. р.

У мају 1932. године дошла је нова општинска управа с председником Милутином Петровићем на челу и, при подели рада међу члановима Суда, Библиотека и Музеј потпали су у надлежност потпредседника Добросава Богдановића, који је у једном говору (отварање IV редовне изложбе) рекао „да ће се Општина постарати да ове две установе што пре добију свој дом, да буду што боље смештене”. Свакако да су и радни успеси утицали на оснивача да се побољшају услови рада. Неколико месеци касније, Општина је за смештај појединих својих служби „узела у закуп велику зграду у Косовској улици бр. 39, и 1. новембра 1932. године Општински суд издао је налог о пресељењу: Одељак библиотеке и Музеја добио је други и трећи спрат.⁶⁶

Мада честа пресељења не одговарају оваквим установама, јер су тешка и напорна и под најповољнијим условима, ипак је то био напредак у решавању постојећих проблема. „Уз енергично настојање, извршена је релативно успешно потребна адаптација просторија”, а затим је распооређен смештај књижног фонда, музејских и галеријских збирки.

На другом спрату смештени су: а) читаоница одраслих с читаоницом часописа

и дневних листова, које су биле непосредно повезане; б) магацин књига и в) два мања одељења у којима је смештен део галерије слика и скулптура београдских уметника.

Београд, Косовска улица бр. 39: зграда у којој су се налазиле просторије (други и трећи спрат) Библиотеке и Музеја од 1932. до 1935. године

Belgrade, le n° 39 de la rue Kosovska: l'édifice où la Bibliothèque et le Musée étaient installées de 1932 à 1935 (2e et 3e étages)

На трећем спрату налазили су се: а) дечја читаоница; б) два мања одељења у којима је смештен део Вајфертове збирке слика и планова старог Београда; в) одељење у којем је смештен део слика, докумената и предмета значајних за историју Београда у 19. веку; г) кабинет управника, у којем је била научна библиотека о Београду и неколико збирки; д) канцеларија Библиотеке и Музеја, у којој су обављани сви административни послови (упис нових чланова, издавање и примање кауција, израда каталога, вођење инвентара итд.).

Према овом распореду, Музеј је добио пет одељења на трећем спрату и у њима је био изложен музејски материјал, може се рећи, први пут према збиркама. Сем тога, пошто је код уређивања читаоница нарочито пажња посвећена питању њиховог изгледа, то се знатан број атрактивних музејских предмета налазио и у тим просторијама. У читаоници одраслих читалаца смештена је збирка портрета председника ОГБ, портрети добротвора ОГБ и неколико карактеристичних слика и планова старог Београда. У читаоници часописа и дневних листова налазили су се радови из збирке савремених сликара, на којима су приказани мотиви савременог Београда. Приликом уређивања дечје читаонице „нарочито се пазило да свака слика и по својој уметничкој вредности и по мотиву што више одговори карактеру места и допринесе развоју дечјег уметничког укуса... Осим тога, настојало се да се и у овим новим просторијама нађе место за све оне плакате, дијаграме, слике и скулптурске радове за које је већ од раније био везан дечији интерес”.⁶⁷

Рад 1933 — 1934. године

У више махова, мада се у овом приказу прошлост двеју установа уочава развој и проширење њихове делатности, помињане су тешкоће и то у првом реду објективне природе. Треба се подсетити да су се почетком тридесетих година осетиле последице велике привредне кризе и да је она захватила целу земљу и њен главни град.

Београдска општина борила се у том периоду с низом недаћа. Једна од њих је недостатак финансијских средстава и наравно да је то погађало све буџетске установе. Стога није чудно што се тих година у раду културних, културно-просветних установа и друштава помињу тешке прилике и што се на седницама Општинског одбора воде жустре дискусије

о висини финансијских средстава за ову или ону сврху, о броју општинских службеника, о његовом смањењу или бар заостављању његовог пораста.

Већ приликом дискусије о буџету за 1932. годину одборник др С. Милетић је наглашавао да „доношење буџета пада у време тешке економске кризе о којој и Суд и Одбор морају водити рачуна”. Нешто касније потпредседник ОГБ Д. Богдановић, приликом отварања четврте библиотечно-музејске изложбе, такође је истицао да „економска криза притискује свет“, да је у њој „садржана опасност за културу” и да се у тим тешким приликама само по себи „намеће питање о раду општина на културном пољу”. На седници Општинског одбора приликом усвајања буџета за 1933. годину, нарочито у дискусији у појединостима, могли су се чути различити захтеви и мишљења. Одборник Ј. Гавриловић, на пример, тражио је да се Народном позоришту, као државној установи, смањи субвенција града. Он сматра да се нерационално троши и каже: „Ја имам званичне потврде о томе. И када се само за заједно декорисање једне представе која ће се гледати само два-три пута, плаћа 500.000 динара, онда немамо разлога да у корист гладних и најсиромашнијих не скинемо с ове субвенције 50.000 динара, коју ћемо суму употребити на много потребније социјалније ствари”. Инж. М. Сокић предложио је да се „потребна сума скине с одборничких дневница”. Адвокат Д. Стојадиновић предлагао је да се укине звање преводиоца у Одсеку за штампу и туризам. Најстарији одборник Павле Кара-Радовановић, говорећи о културној историји Београда, зажалио је што тадашње материјалне прилике не дозвољавају „да се најосећајније жеље наших душа остваре”. Он сматра да одговорност за „тешку материјалну ситуацију”, у којој се налазила Општина и „која јој онемогућава интензивнији рад на пољу културне политике” треба да сноси неколико ранијих општинских управа „за које тврди да су рђаво газдовале и несрећно водиле финансије Општине”. Говорећи о персоналном питању Београдске општине, изјавио је да је то „тешко социјално питање” и да „чиновништво општине, које је оптерећено породицама, нити треба отпуштати, нити им плате даље смањивати”. Пошто је одлучено да се брише једно звање у Општем одељењу, за реч се јавио професор др Коста Тодоровић и „тражио је да се постојећа звања не укидају, али и да се нова не стварају”.

У ову дискусију „око културне мисије Београдске општине” ушао је и адвокат Владимир Душманић, који је, мада је у предоченом буџету већ оштро сасечен низ ставки Културног одсека и његових одељака, предложио „да се укину позиције за библиотеку за одрасле и Музеј”, јер, како је он рекао, „врло су слабо уређени, а већ постоје Народна и Универзитетска библиотека и државни музеј којем треба послати оно неколико слика Општинског музеја”. Извесно је да је ово био не само непријатан предлог, већ и омаловажавање свих досадашњих напора и успеха тих установа. Треба се подсетити да је Музеј у то време већ био у уређеним просторијама зграде у Косовској улици, да је прикупљено око 900 и те како значајних експоната (предмета, писаних и сликовних извора, уметничких радова итд.) и да је Библиотека имала преко 11000 разних публикација. Радило се заправо о изразитом несхватању које, срећом, није нашло најпогодније тле, односно „овај предлог није стављен на гласање”.⁶⁸

Слична мишљења о финансијским приликама јављала су се и на буџетској расправи 1934. године. Већ поменути одборник П. Кара-Радовановић тада је рекао да „су финансијске прилике београдске овог пута далеко теже него што су икад биле”... У „претресу у појединостима” тражио је да се за речену годину „из буџета бришу све субвенције, изузев 40.000 динара за сиромашне чији су очеви погинули у одбрани Београда”. „Кад општина смањује припадности својим службеницима”, закључио је он, „значи да није у могућности да даје субвенције појединим друштвима”. Одмах је одговорио потпредседник В. Лазаревић, који је потврдио „да је ситуација финансијска заиста тешка”, али да се „извесне установе ипак морају помагати новчано, макар и са смањеним сумама, јер многе од њих врше функције које би иначе општина морала да врши”.⁶⁹

У таквој атмосфери водиле су се дискусије о средствима за разне градске установе и друштва када су се последице економске кризе најјаче осетиле. То су осетили и Библиотека и Музеј, који су се налазили у фази напретка. Њих је „веома тешко погодила околност да је њихов буџет за 1933, а доследно томе и у 1934, смањен не само у оном размеру како је то било предвиђено инструкцијама садржаним у буџетском распису, за 10% од ранијих свота, већ у катастрофалном раз-

меру од 50, 80 и 100% ранијих кредита”. Тако је износ за набављање књига, часописа и дневних листова смањен са 200.000, колико је у ту сврху било предвиђено 1932. године, на 28.200, док је кредит за откуп музејских предмета од 80.000 динара „једноставно сведен на ништа”.⁷⁰

Из наведених разлога, разумљиво је да је развој обеју установа у знатној мери био успорен (број приновљених књига и број откупљених предмета био је далеко мањи него ранијих година), али он није стао. Главна пажња посвећена је „усавршавању појединих метода рада и унутрашњем изграђивању установа”. Сређиван је библиотечки фонд „према међународном десетичном систему” и из општег састава књига и збирки писаних извора издвајани су поједини примерци и допуњаване су посебне библиотеке и то: музичка (заснована 1930. године) и научна библиотека о Београду, у којој су прикупљане публикације, листови и рукописи „и све остало што може послужити за проучавање београдске прошлости и његовог савременог културног живота”. У њој су се налазиле веома ретке старе књиге са описима Београда у доба аустро-турских ратова.

Смањење кредита одразило се на набавку нових књига, али број читалаца није опао, јер је Библиотека била претплаћена на све главне часописе (нарочито књижевне) и дневне листове. Настављен је, такође, рад с децом и заведене су „Дечије зидне новине” и образован редакциони одбор од десет чланова, у који су ушли ученици II, III и IV разреда гимназије (осморазредне) — „највреднији чланови Дечеје библиотеке”.⁷¹

Мада нису постојала никаква средства за откуп музеалија, особље Музеја настојало је да поједине збирке ипак принови и то не само поклоњеним већ и откупљеним објектима. Наиме, радило се о откупу „случајног карактера”, а средства су узимана с позиције за репрезентацију. Посебна пажња посвећивана је сређивању збирки, а може се рећи, према извештајима, да су постојала настојања да се образују одељења према појединим епохама. У једном саопштењу о раду, руководилац установе је навео да су у просторијама Музеја „углавном изложени објекти који се одnose на: 1) рани нови век, у којем је по броју и значају објеката најбоље заступљено доба турских ратова (15—18. век)” и „2) ново доба, у којем је најбоље представљен 19. век, доба васкрса” (тј. обнове српске државе — прим. М.А.Д.). Посебно

су назначена три поделења, али се ту заправо радило о збиркама уметничких слика (слике београдских уметника, слике с мотивима Београда и портрети председника општине, добротвора и историјских личности). Из једног објављеног чланка о раду Културног одсека може се закључити да се у то време радило и на стварању „једног рукописног одељења при Општинском музеју, у којем би се налазило што већи број аутографа свих знаменитих људи”.⁷²

У раду Музеја треба истаћи и сарадњу са осталим музејима у граду, нарочито с Народним музејом „који је први нагласио потребу сарадње међу музејима и музеалним чиновништвом”. Те године одржан је у Народном и Општинском музеју низ седница „на којима су расправљана разна питања од интереса за рад и организацију престоничких музеја”. Поред тога, на овим састанцима показано је интересовање за заштиту београдских старина, и 21. априла 1933. године упућена је Суду Општине града Београда представка с молбом „да Београдска општина — према члану 24 и 25 Грађевинског закона — одреди лица, која ће, у споразуму с делегатима Народне, Општинске и осталих престоничких музеја, уредбом утврдити који су делови Београда од историјског и уметничког значаја; које грађевине треба одржати; које се нове грађевине морају пројектовати уз нарочити обзир на историјски карактер улице, трга или места; на којима се грађевинама од историјског или уметничког значаја не смеју вршити никакве оправке ни промене док се за то не добије одобрење надлежне власти за чување старина и које се грађевине морају одржавати и у оном случају кад то њихов власник из сопствених средстава не може вршити”.

Ову представку „о заштити београдских старина” потписали су: управник Народне музеја др Владимир Петковић, кустос Народне музеја Зора Симић, кустос Народне музеја Ђорђе Мано-Зиси, кустос Народне музеја др Миодраг Грбић, кустос Народне музеја др Јозо Петровић, кустос Народне музеја Ђурђе Бошковић, др Богољуб Константиновић, директор Етнографског музеја Боривоје Дробњаковић, кустос Митар Влаховић, кустос Петар Ж. Петровић, историчар уметности Милан Кашанин и др Марија Илић-Агапов.⁷³

Следеће, 1934. године у плану рада нарочито се настојало да буде прихваћен предлог „који би осигурао кредите за ауто-библиотеку и теренске радове”. Са-

стављачи плана објашњавали су овај захтев и предности ауто-библиотеке, заправо аутобуса са стелажама за књиге, који би у одређене дане посећивао своје „станице” у разним деловима града и који би, бар делимично заменио, односно надокнађивао непостојање рејонских библиотека чије би издржавање било скопчано „с далеко већим издацима”.

Други предлог резултат је указивања историчара и писаца који су проучавали прошлост града, и односио се на увођење систематских теренских радова. Они су као стручњаци не само познавали историјат, већ су били сведоци брже изградње и ширења Београда и, с тим у вези, врло честих археолошких налаза. „Приликом сваког, и сасвим случајног ископавања, рушења старих зграда и подизања темеља новим зградама”, забележено је у извештају о раду Библиотеке и Музеја, „нашло се толико драгоцених објеката, који су видан доказ тог огромног скривеног историјског блага, тако да се потреба систематског ископавања овог закопаног блага сама по себи намеће. Томе се раду мора приступити чим пре”, закључује аутор извештаја предлога, „јер се нови Београд све више шири и све више напредује, скривајући и чинећи све недоступнијим старо земљиште на којем се подижу нови насади, вртови и паркови, скверови и тргови...”⁷⁴

Међутим, ова и друга тражења нису могла бити остварена јер за 1934. годину, како је већ речено, нису одобрена средства за потребе Музеја, а за набавку књига вотирано је 25.400 динара. Према природи посла, Библиотека је била у бољем положају, она је наставила уобичајени рад са одраслима, одржавана је „живахност у раду Дечје библиотеке” и редакцији зидних новина. Да би се пробудило интересовање према књизи код најмлађих, посвећивана је нарочита пажња сликовницама, књизи-слици, како се то тада називало. С тим у вези, организована је и посебна изложба књига за најмлађу децу, на којој су учествовале све главне београдске књижаре. Она је отворена свечаним дечјим селом и цео програм преносила је Радио-станица Београда.

Треба поменути да је у Библиотеци од 22. фебруара до 25. маја 1934. године одржан библиотекарски курс за службенике установа, који непосредно раде са омладином. Тридесет девет полазника, поред предавања из појединих библиотекарских

дисциплина, слушали су и скраћени курс о главним проблемима дечје психологије. На завршном испиту, којем су присуствовала оба општинска потпредседника, курсисте су показали одличан успех.

Рад у Музеју имао је обележја претходне године: главна пажња посвећена је сређивању нешто повећаних збирки и њиховом каталогизирању. Истицано је да је највећа збирка слика и планова старог Београда имала 294 инвентарска броја, затим број уља и акварела с мотивима Београда — 153 рада и укупан број ликовних дела: уметничких слика 386 и скулптура 38.⁷⁵

Ако би се давала оцена о раду у том периоду, условно се може прихватити уопштено мишљење књижевника С. Пандуровића, које је изразио 1934. године у свом чланку о културном раду Београдске општине, односно њених служби и установа. За Библиотеку и Музеј речено

ВРСТА И БРОЈ МУЗЕЈСКИХ ПРЕДМЕТА
крајем 1934. године*

Музејски предмети	број
дипломе	20
фотографије	112
гравире: Београд, битке, планови, гео. карте	294
оружје	89
рукописи	64
ликовни радови: уље, акварел и скулптура	334**
разно	149

* Бгд општинске новине, бр. 12, фебруар 1935, стр. 128

** Од тога 148 слика с мотивима Београда наших савремених сликара

је да су за последње четири године „показали видан напредак“, да знатан број посетилаца доказује оправданост њиховог постојања и да ове установе „осим тога што представљају колико репрезентативну“ толико и „корисну и просветно нужну вредност“.⁷⁶ Међутим, треба овоме додати да је опао број уписаних чланова, број прочитаних књига и број посетилаца (види табелу). Много јаснији и ближи стварности био је нешто касније писани извештај књижевника Душана Николајевића.

Пресељење установа 1935. године

Почетком 1935. године тада врло познати јавни радник, иначе већник и председник тек образованог Културног одбора Градског већа (нови назив за Општински одбор) — Д. Николајевић, после свестраног упознавања рада тадашњих општинских културних установа, упутио је председнику ОГБ Влади Илићу један врло садржајан извештај о стању и основним потребама Културног одсека и његових одељака — Одељка за штампу, туризам и културну пропаганду и Одељка за Библиотеку и Музеј. У овом документу с тачним запажањима и конструктивним примедбама и предлозима (овом пригодном најзанимљивији је део о Библиотеци и Музеју), одмах је наглашено да службеници ове две установе, под руководством др М. Илић-Агапов, „улажу све своје напоре, али да су они, због недостатка елементарних средстава, готово узалудни.“ Да би се „стање бар делимично“ поправило, тражио је да се повећа материјални део буџета и то за Библиотеку 150.000 динара (од тога 50.000 за набавку нових књига, часописа и дневних листова, 60.000 за корицење 6.000 књига и комплета часописа, 15.000 за штампање годишњака Библиотеке и Музеја, каталога, програма, извештаја и сличног материјала, 20.000 за набавку и оправку намештаја и др.) и за Музеј — 175.000 динара (од тога 30.000 за откуп музејских предмета, 70.000 за откуп слика и скулптура савремених уметника, 10.000 за ископавања и откуп археолошких предмета пронађених на београдском земљишту, 40.000 за прикупљање, фотографисање и преписивање архивске грађе, слика и планова старог Београда, који се налазе у иностраним архивама и музејима, 10.000 за израду модела типичних кућа, каширање и корицење технички снимљених старих зграда и 15.000 за урамљивање, односно постављање једне београдске изложбе), што је укупно износило 326.000 динара. Ако се упореде суме ранијих буџета, може се закључити да наведена бројка одговара просеку износа буџета за 1931. и 1932. годину.

Извештај је завршен једном занимљивом примедбом аутора. Он је молио председника града „да се све позиције које буду предвиђене за културну активност града Београда, употребљавају искључиво за културну активност града Београда“ и да дотадашња пракса „која је путем вирманисања лишавала све општинске

културне институције основних (подвучено у извештају — прим. М.А.Д.) могућности” мора престати.⁷⁷

У исто време састављан је буџет Градског поглаварства и 6. маја одржана је седница Градског већа, на којој је претресан буџет за рачунску 1935—36. годину. У начелној дискусији учествовао је већник проф. М. Нешић, некадашњи председник, који је рекао „да иницијатива Општине, коју је она предузела на културном пољу може најбоље да нађе изражаја баш у потпори” која ће унапредити Библиотеку и Музеј. У наставку излагања он је изјавио да је „свестан све тежине стања и немогућности да се у свему задовоље све потребе” ових корисних и значајних установа, које су, на жалост, дошле „у положај да буду потпуно брисане у буџету”, јер је те (1935) године „било за њих предвиђено укупно 10.000 динара”. Међутим, истакао је проф. М. Нешић, „благодарећи увиђавности буџетске комисије, та је свота повећана на укупно 100.000 динара.”⁷⁸ Одмах се може навести да је, при коначном усвајању, сума смањена, она је износила укупно 75.000 динара.

Са VIII изложбе нових књига Библиотеке и Музеја града 27. новембра 1936: књижевник Д. Николајевић, председник Културног одбора града Београда, патријарх Варнава и потпредседник ОГБ Д. Тодоровић

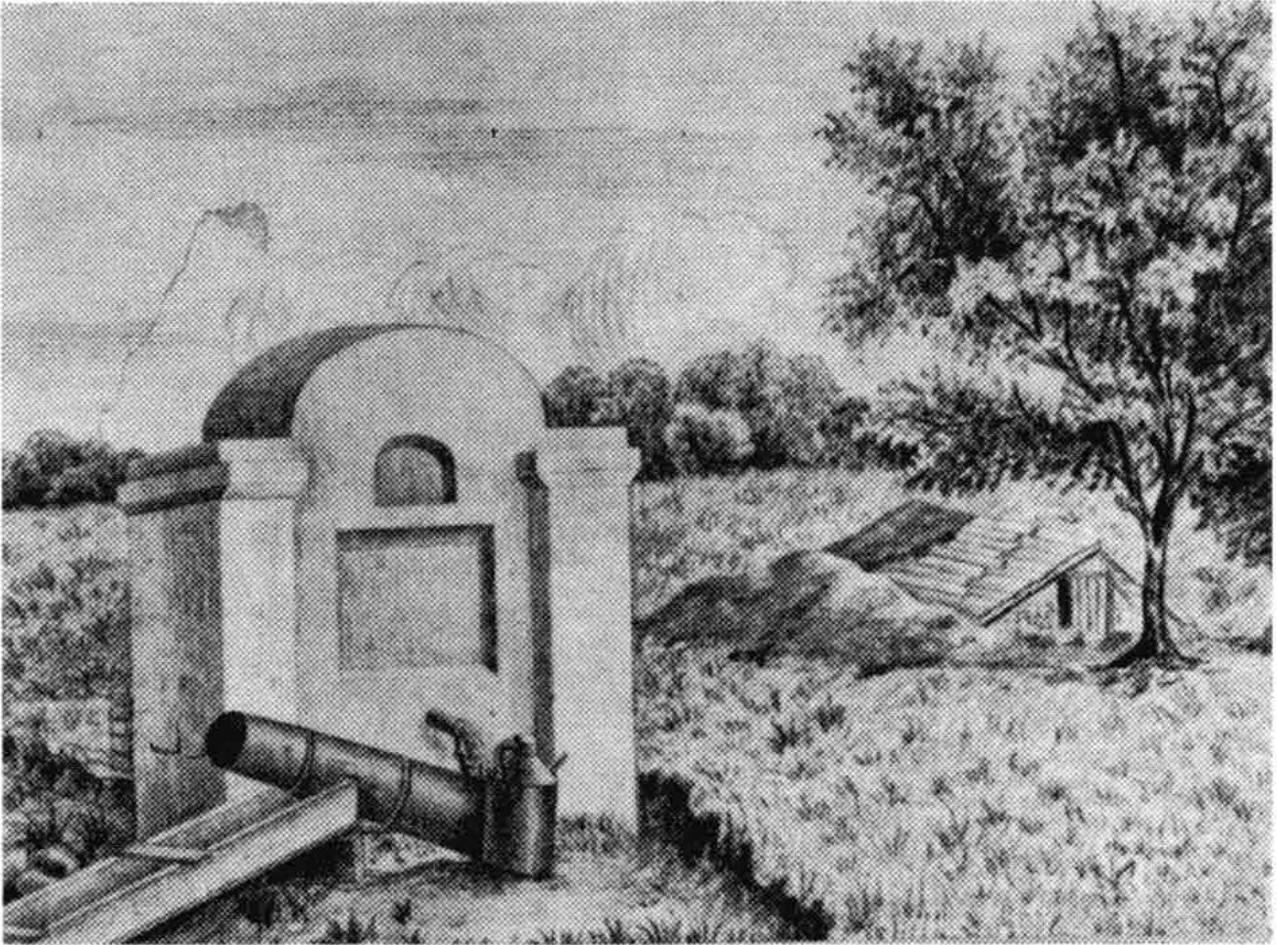
L'inauguration de la VIIIe Exposition de nouveaux livres de la Bibliothèque et du Musée de la ville, le 27 novembre 1936; l'écrivain D. Nikolajević, président du Conseil culturel de la ville de Belgrade, le patriarche Varnava et le vice-président de la municipalité de Belgrade D. Todorovné

Ако су приврженици Библиотеке и Музеја били незадовољни исходом буџетске дискусије, ипак су поздравили одлуку Општине да за смештај својих служби и установа откупи „три велике зграде” међу којима је и зграда, троспратница с мецанином, у Улици кнегиње Љубице бр. 1. Она је додељена Библиотеци и Музеју, и чим је у априлу завршена адаптација зграде, установе су пресељене и почело је унутрашње уређивање лепих и светлих просторија „које у целисти одговарају и једној и другој установи”, како је забележено у културној хроници „Београдских општинских новина”.⁷⁹

Већ 26. маја, у „ванредно лепо декорисаној сали велике читаонице, из које се пружа поглед у читаоницу часописа и дневних листова и читаоницу за научни рад, у једној ретко свечаној атмосфери коју је подвлачило осећање радости, која се могла прочитати на лицима присутних гостију, отпочела је прослава освећењем нових просторија”. После пригодне речи свештеника, говорничком столу пришао је председник ОГБ В. Илић, који је „очигледно задовољан да може одговорити на апел Београда и потребу нашег града за овим културним установама”, рекао да „потпуни успех културне акције Београдске општине зависи од помоћи државе и интересовања и помоћи појединаца”... Он је захвалио већнику Д. Николајевићу, др М. Илић-Агапов „која је неуморно радила на подизању ових установа, уносећи у своју службу поред стручних знања, потпуну преданост културном напретку” града и најзад „свим чиновницима и службеницима Библиотеке и Музеја, који су вршили своју дужност.”

Затим је књижевник Д. Николајевић, сугестивним гласом одличног оратора „који влада простором, темом и слушаоцима”, импровизовао говор посвећен граду „који је нарочито богат историјским традицијама”, око којег су „толике разне војске ломиле своје крпке снаге... и многе разне културе” боравиле у њему. Направљена је тада једна паралела: „У Бечу, приликом рушења чувене Безендорфер сале, зидови су пуштали тонове”, јер у „зидовима беху импрегниране давно одсвиране арије. Тако се исто чују тонови прошлости из старих зидина нашег града” — Београда. Говорио је затим о досељеницима и њиховим културним утицајима.

На крају је узела реч др М. Илић-Агапов, која је истакла значај установа и појединих музејских збирки. Неопходно је

Из збирке радова Косте Главинића: Чесма код манастира Раковице, 1877. године

De la collection des oeuvres de Kosta Glavinić: la fontaine près du monastère Rakovica, 1877

навести делове овог говора због података које он садржи. Захвалила је председнику „што је у новије доба израђен низ портрета знаменитих личности из прошлости Београда, а исто тако... архитекти Ђорђу Лукићу који се већ раније истакао као познавалац и љубитељ старог Београда” и коме је било „поверено техничко снимање главних историјских зграда и културних споменика Београда”.

Говорећи о пресељењу двеју установа у њихову сопствену зграду, одала је захвалност председнику града, председнику Културног одбора и свим градским већницима, а затим шефу Архитектонског одсека ОГБ арх. Светозару Генићу и арх. Мики Б. Поповићу, који су „предузели све да се адаптација ове зграде изврши што боље и у што краћем року”. Нагласила је да је „труд око селидбе ових установа, као и њиховог поновног смештаја, био ванредно велик”, да „још много има да се уради,

много да се доврши и употпуни” и да је прекид, који је настао због сеобе, „последњи ове врсте!”...

За све уложене напоре и настојања да се „ове установе што пре бар делимично поново оспособе за своју редовну функцију, нарочито за рад с читаоцима, децом и одраслима најсрдације је захвалила” свим службеницима: Нади Обрадовић, Милице Алексијевић, Евгенији Пољаковој, Ирени Горбовој, Надежди Басуровић, Видосави Богојевић, „који су увек радили с максималном пожртвованошћу и великим разумевањем”, и „вредним служителјима Милораду Милосављевићу и Живки Ђосић”.

Споменувши на крају да су многи грађани „својим ранијим поклонима дубоко задужили ове две установе”, др. М. Илић-Агапов је изразила „посебну благодарност г-ђи Катарини Јовановић и угледном београдском књијару г. Светиславу Цвијановићу, за дирљива писма и поклоне, које су

упутили установама у вези с њиховом данашњом прославом”.

Свечаност је завршена културно-уметничким делом, у којем су учествовали члан Народног позоришта Милева Бошњаковић, пијанист Лидија Супрановић и хор РПД „Никола Тесла”. После програма, организовано је мало послужење за присутне, који су се још дуго задржали у великој сали и децјој читаоници, разгледајући изложене књиге и део музејских збирки.⁸⁰

И овом приликом присуствовали су изасланици (шефа државе, министра војске и морнарице, министра просвете), представници установа и друштава (председник „Цвијете Зузорић” Олга Станојевић, председник ликовних уметника Сретен Стојановић, управник Народног позоришта др Брана Војновић, управник Народне библиотеке Драгослав Илић, први потпредседник Црвеног крста Светозар Томић), затим академик Урош Предић, пензионисани министар Коста Главинић, књижевница Катарина Јовановић, већници Јеша Протић, др Ксенофон Шаховић и многи други грађани.

ИЗНОС СРЕДСТАВА И БРОЈ НАБАВЉЕНОГ МАТЕРИЈАЛА

од 1929—1938. године*

Година	динара			набављено	
	за набавку књига	откуп муз. пред.	укуп. за Б. и М.	књига	музеј. предмета
1929.	100.000	50.000	150.000	4.076	154
1930.	300.000	250.000	550.000	3.101	141
1931.	250.000	100.000	350.000	2.321	270
1932.	200.000	80.000	280.000	1.923	329
1933.	28.200	—	28.200	682	99
1934.	25.400	—	25.400	866	69
1935.	75.000	—	75.000	2.472	19
1936.	60.000	50.000	110.000	1.966	31
1937.	100.000	130.000	230.000	1.596	78
1938.	100.000	110.000	210.000	1.217	97

* Београд, Општинске новине, бр. 2, фебруар 1935, стр. 129 и бр. 12, децембар 1938, стр. 910—911

Оживљавање ранијих и нови облици рада

Нове просторије повољно су утицале на постепену обнову ранијих и увођење нових облика рада Библиотеке и Музеја с различитим узрастом својих чланова и посе-

Са свечаног отварања нових просторија Библиотеке и Музеја у згради бр 1. у Змај Јовиној улици, 1935. године

L'inauguration du nouveau bâtiment de la Bibliothèque et du Musée, au n° 1 de la rue de Zmaj Jova, en 1935

тилаца. Једна од првих запаженијих манифестација било је Вече Лава Толстоја, којим се и Београдска општина преко својих културних установа укључила у прославу 25-годишњице смрти великог руског писца. После пригодног говора Д. Николајевића, који је као већник и председник Културног одбора, крајем 1935. године, отворио ово вече, одржана су два предавања: др М. Илић-Агапов „дала је одличну анализу Толстојеве Ане Карењине, а затим је познати преводилац Толстојевих дела Јован Максимовић занимљиво говорио „о посети коју је учинио 1904. године Лаву Толстоју у Јасној Пољани”. Ово потпуно успело вече, које је многобројна публика слушала с напрегнутом пажњом, завршено је учешћем уметница Лизе Попов и Милеве Бошњаковић.⁸¹

Обнова интензивнијег рада у вези је и с повећањем финансијских средстава која су додељивана двома установама. Према

приложеној табели види се да су износи за набавку књига и откуп музејских предмета повећани. Занимљиво је при томе да су кредити за Музеј у 1937. и 1938. години први пут већи од суме која је вотирана Библиотеци.⁸² Треба имати у виду да је Културни одсек такође располагао одређеним средствима, да су понекад неки послови и рачуни за Библиотеку и Музеј могли бити плаћени из тих извора и да је 1937. године, на пример, предвиђено 100.000 динара за откуп уметничких радова.

Већ 5. марта 1936. године отворена је у саставу Библиотеке омладинска читаоница за чланове од 12 — 16 година. Тим поводом

организовано је *Свесловенско омладинско посело* с програмом који је био искључиво посвећен писцима словенских народа, словенској науци и уметности. Слушаоцима, који су испунили све просторије читаонице одраслих, обратио се књижевник Д. Николајевић, који је у својој речи анализирао психу омладине; др Стеван Иванић, старшина Југословенског савеза скаута, одржао је предавање о *Словенству и човечанству*; а др М. Илић-Агапов је у приповедачком облику подвукла главне особине духовног стварања појединих најпознатијих словенских писаца.⁸³ Завршни део програма припао је познатим концертним уметницима: Њури Бошковић-Јовановић, Нађи Дојчиновић, Милеви Бошњакови и балерини Марини Шуминској.

Највећа манифестација 1936. године била је VIII изложба нових књига Библиотеке и Музеја, која је била отворена од 27. новембра до 3. децембра. Из приложене табле може се видети да је Библиотека у току последње две године набавила велики број књига (1935. године — 2.472, 1936. године — 1.966), а као што је већ речено, она је желела да се грађанство, односно читаоци упознају с новим издањима.⁸⁴

Цео програм свечаног отварања, који је, сем уводне речи и предавања Д. Николајевића, имао и концертни део с низом музичких тачака хора „Никола Тесла“ (хоровођа Рафајло Блам) и истакнутих београдских уметника, затим распоред и приказане публикације ове изложбе — занимљиви су за културно-просветне, у првом реду библиотечарске раднике. Овом приликом треба навести да је првог радног дана после затварања изложбе у библиотеци забележен „рекордан број посетилаца, као и број издатих књига“. У све три читаонице „било је тог дана 400 читалаца; издато је 350 књига и то већином из групе новонабављених и књига добијених на поклон“.

Академије Културног одбора. — У више махова помињан је Културни одбор и може се констатовати да је његовим образовањем у Градском већу (1935) појачана културна активност Београдске општине и њених културно-просветних установа. У настојању да својом делатношћу што више допринесе остварењу општинског програма и задатака на пољу културе, Културни одбор је почетком фебруара 1937. године одлучио да његови чланови два пута ме-

Београд, Улица Змај Јовина (пре Ул. кнегиње Љубице) бр. 1: зграда некадашњег Дома културе ОГБ, у којем се Музеј и Библиотека града и данас налазе

Belgrade, la rue de Zmaj Jova (ancienne rue de la Princesse Ljubica), le n° 1: l'édifice de l'ancienne Maison de culture de la ville de Belgrade, le siège actuel de la Bibliothèque et du Musée

сечно одржавају предавања у Библиотеци и Музеју.

Серија ових академија почела је већ 26. фебруара, када је великом броју присутних представника свих београдских културних и хуманих друштава, грађана и омладинаца, председник Културног одбора Д. Николајевић у уводној речи објаснио циљ и карактер предвиђених предавања и одржао прво — „Шта је заједничко у души Достојевског и Ничеа“.

Пошто је уметнички део програма, највећим делом, био посвећен музици композитора Н. А. Римског-Корсакова, др М. Илић-Агапов је у основним потезима говорила о књижевним мотивима у његовим делима, која су извели проф. Карел Холуб, концертни мајстор Опере и Филхармоније и више вокалних и инструменталних уметника.

Друга академија приређена је 19. марта, и тада је професор универзитета Бранко Поповић одржао исцрпно предавање „Израз и облик у ликовним уметностима“, а концертни уметници извели су музички део програма.⁸⁵

Трећа академија, одржана јуна 1937. године, која показује висок ниво ових приредаба, била је посвећена француској науци, књижевности и уметности. Три предавача: Француз Пол Масе, професор Универзитета у Београду, књижевник Д. Николајевић и већник и члан Културног одбора Милорад Симовић, „дали су у својим предавањима максималну меру до које могу доћи високообразовани и културни предавачи, који у исто време располажу једним надасве финим даром говора, као и способношћу јасног и уметничког изражавања мисли и спонтане импровизације“.

П. Масе одржао је предавање «Paris centre spirituel de la Franc» („Париз као духовни центар Француске“). Д. Николајевић је у предавању „Балзакова психологија новца и данашњица“ осветлио грандиозно стварање великог романописца, док се проф. М. Симовић у свом говору „Наша омладина и Француска“ обратио у првом реду млађима, „али је учинио дубок утицај на све слушаоце“.

Уметнички део ове свечане и ванредно успеле академије, посвећен музици француских композитора, изведен је уз пријатељско суделовање наших најистакнутијих и најугледнијих уметника: проф. К. Холуба „који, поред све своје велике заузетости, никад није одбио да учествује у овим културним приредбама града Београ-

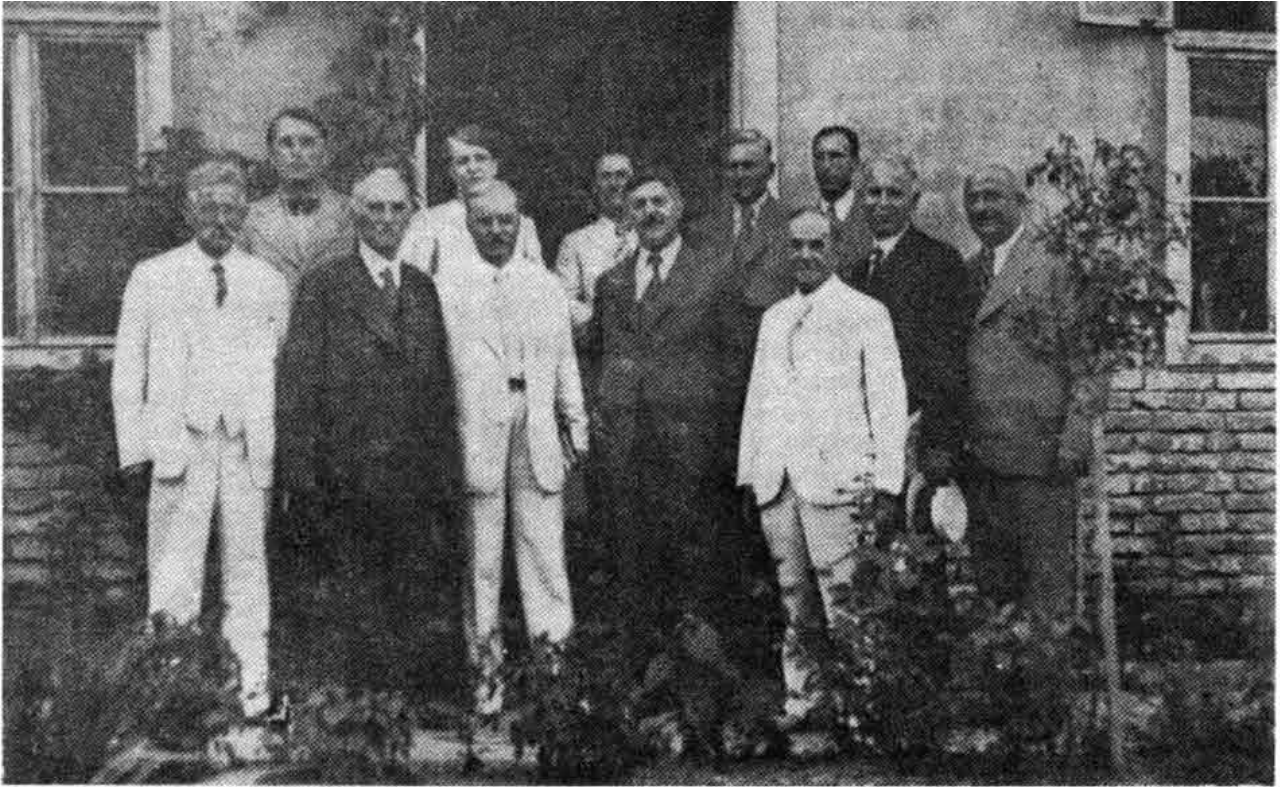
да“, првака Београдске опере Милорада Јовановића, концертних уметника З. Харковске, В. Старицке, Б. Антића и пијаниста Д. Конрадија и В. Бељског.

Треба истаћи да су све главне тачке уметничког програма проношене преко радија и да су многобројни посетиоци, међу њима и француски посланик Робер де Дампијер, испунили сва места не само у главној, већ и у споредној сали у којој су били постављени звучници.⁸⁶

Када је реч о Културном одбору треба навести да су 24. јула 1937. године његови чланови с новим председником Миланом А. Костићем посетили Земун с намером да упознају рад градског Одељка (Земун је 1934. године припојен Београдској општини), град и његове знаменитости. Из ових разлога позвани су и др М. Илић-Агапов, референт — управник, и један службеник Културног одсека. Ову групу дочекао је у Земуну градски већник и члан Културног одбора, Земунац др Петар Марковић, некадашњи председник Земунске општине и писац историје Земуна, који је, заједно с др Ристом Јеремићем, познатим писцем историје здравствене културе и медицине у нашој земљи, давао сва потребна објашњења. Извесно је да је све присутне импресионирао богатство и срећеност земунске архиве с документима од средине 18. до 20. века. Она ће касније, крајем 1940. године (биће о томе говора), бити пренесена и смештена у тек уређени београдски Дом културе (Ул. кнегиње Јубице, одн. Змај Јовина 1).⁸⁷

Сем наведених и редовних активности, Библиотека и Музеј имали су 1937. године још три манифестације: изложбу о Београду у оквиру I београдског сајма, IX редовну изложбу нових књига и изложбу радова (с мотивима Београда) академског сликара А. Балажа.

Изложба на Првом београдском сајму. — Када је припремано отварање Београдског сајма, у „Привредном летопису“, штампаном у издању закладе Николе Спасића 1937. године, изашао је занимљив чланак (М. Ж. Живановића) у којем су се, поред осталог наводиле прве замисли о оснивању овакве установе. Било је то на седници Београдске трговачке коморе, одржаној 1. фебруара 1914. године, када је трговац Ђорђе Радојловић предложио да се у Београду организује једна изложба која би приказала и привредни и културни развој тадашње предратне Србије. Организатори

Земун, 24. јул 1937: чланови градског Културног одбора испред дворишне зграде Земунске општине, у којој је била смештена орхива некадашњег Земунског магистрата

Zemun, le 24 Juillet 1937: les membres du Conseil culturel de la ville, devant le bâtiment sis dans la cour de l'Hôtel de ville de Zemun, dans lequel étaient installées les archives de l'ancienne Magistrature de Zemun

Са изложбе о Београду у павиљону Николе Спасића на Првом београдском сајму од 11. до 21. септембра 1937. године

L'exposition sur Belgrade, tenue du 11 au 21 septembre 1937, à la Première foire de Belgrade, dans le pavillon de Nikola Spasić.

Београдског сајма желели су да остану доследни изворној замисли, и председник Општине града (В. Илић) „издао је наређење да се у оквиру I београдског сајма приреди културно-историјска изложба Београда, којој би био циљ да се посетиоцима преко слике, преко докумената, који најјасније и најречитије говоре, изнесе пред очи историја престонице”...

Цео посао око организовања изложбе поверен је службеницима Библиотеке и Музеја, који су се услед кратког рока, ограничености простора, а и материјала, одлучили да ова изложба по својој замисли буде „само увод у оне културне приредбе које ће се убудуће приређивати у оквиру сталних београдских сајмова”.⁸⁸ Пошто је Културни одбор прихватио предложену концепцију којом је изложба временски ограничена, почео је избор материјала (искључиво из збирке Музеја и Библиотеке) и при томе се „пазило да сваки изложени објекат буде илустрација једне доминантне епохе, а да ипак све скупа сачињава целину”. Сви предмети подељени су у три групе и тако су и постављени:

- 1) уметничке слике о Београду и Земуну,
- 2) слике и планови старог Београда од 15. до 19. века с рељефима и моделима,
- 3) старија и новија дела о Београду.

Ова „сајамска” изложба смештена је на првом спрату рецентног павиљона Николе Спасића и била је отворена од 11. до 21. септембра. Др М. Илић-Агапов је детаљно описала распоред и поменула све изложене предмете у приказу о изложби. Овом приликом треба навести да је изложбу видео велики број грађана и да је, према извештајима дежурних службеника Библиотеке и Музеја, на посетиоце оставила позитивне утиске.

„... читаве реке људи плавиле су свакодневно павиљоне сајмишта. Кроз изложбени простор Општине града Београда пролазило је дневно просечно 12 — 15 хиљада људи... Старо и младо, мештани, провинцијалци и странци, цела та река људи пролазила је кроз изложбени простор, заустављала се, посматрала, дискутовала, хвалила или критиковала поједине слике, свако према својој нахођењу, поимању и разумевању”.⁸⁹

Према истим изворима у центру пажње била је велика слика „Херојска одбрана Београда у светском рату”, која је 1931.

године на конкурс Општине града Београда аутору Милану Миловановићу донела прву награду. Пажњу посетилаца привлачили су такође рељефи, нарочито рељеф Београда из 1922. године и модел Велике школе. Занимљива су нека запажања о интересовању посетилаца према занимању: гимназијалци су се највише заустављали код скулптуре „Млади бранилац Београда” (рад Живојина Лукића), официри — код рељефа, пољопривредници — код слика и гравира с призорима битка, нарочито код слике А. Јовановића о погибији војводе Васе Чарапића на Стамбол-капији, док су највиши стручњаци, професори и странци с великом пажњом посматрали витрине са старим и новим књигама о Београду.

Разни облици рада. — После запаженог успеха на Сајму, особље Библиотеке и Музеја наставило је рад и, у прилично убрзаном темпу, припремана је IX редовна изложба набављених и поклоњених књига. Међу поклоњеним књигама, прво место, из више разлога, припада поклону француске владе која је то доставила преко своје амбасаде у Београду. Преко Културног одбора, Библиотека је добила сва главна издања Државне штампарије. У исто време стигли су и поклони београдских књижара (Геце Кона, Александра Поповића и др.) и поклони појединих грађана, тако да је за изложбу било припремљено око 2.000 књига за одрасле, омладину и децу.⁹⁰

Највиши општински функционери и раније су посвећивали пажњу сликама с мотивима Београда, јер су били сведоци нестајања многих делова града и објеката. Из тих разлога откупљивани су радови с таквим мотивима и поверавано је појединим сликарима, графичарима и архитектима да ураде низ документарних слика, акварела и цртежа. Из тих разлога и Културни одбор дао је пристанак, с којим се сагласио и председник општине, да сликар А. Балаж, који се већ годинама бавио сликањем Београда, приреди своју велику изложбу „Београд у слици” у Музеју града и то у исто време које је одређено за IX изложбу књига Библиотеке Београда.

Тако су крајем 1937. у просторијама Музеја припремане две изложбе. За изложбу књига била су одређена три одељења, која су се, благодарећи покретним вратима, могла претворити у јединствену салу. За изложбу слика одређене су две

Београд, 14. април 1938: књижевник Сима Пандуровић, шеф Културног одсека ОГБ, говори на академији посвећеној шездесетогодишњици смрти Ђуре Јакшића

Belgrade, le 14 avril 1938: l'écrivain Sima Pandurović, chef de la Section culturelle du Conseil municipal de Belgrade, prononce un discours à la séance commémorative consacrée au 60e anniversaire de la mort de Đura Jakšić

суседне просторије, које су с првом изложбом имале директну комуникацију. Обе изложбе отворене су 17. децембра академијом на којој је председник Културног одбора М. Костић, након поздравне и дуже уводне речи, одржао предавање „Дорћол некад и сад”. Управник установе др М. Илић-Агапов је после тога дала кратак преглед старије и новије литературе о Београду, а затим је за присутне госте (око 350) изведен концертни део, у којем су учествовали позоришни и концертни уметници. Изложба је била отворена до 28. децембра, а евидентирано је 1.500 посетилаца.⁹¹

У духу 21. члана Правилника, који говори о раду с децом, управа Библиотеке и Музеја организовала је, сем малих по-

села, која су се одржавала сваког петка као час приповедања и филмских слика, и велика, свечана дечја и омладинска посла с циљем да заинтересују слушаоце тог узраста за поједина питања и извесну литературу. Такво једно свечано посело, посвећено бугарској дечјој и омладинској књижевности, одржано је 25. фебруара 1938. године, на којем су говорили председник Културног одбора М. Костић и књижевник и новинар Љуба Божиновић. Као и све приредбе Библиотеке, програм посела обухватио је и уметнички део, у којем су суделовали познати уметници (концерт-мајстор Јосип Немечек и већ помињани уметници). Поучно је навести да су деца и омладинци долазили на ове скупове у великом броју и да су показивали „пуну приправност да се одају магији речи, односно пријатним звуцима песме и музике”...⁹²

Године 1938. навршило се шездесет година од смрти српског песника и сликара Ђуре Јакшића и поводом те годишњице приређена је 14. априла свечана академија и отворена изложба песникових рукописа које је Београдска општина откупила за своју Библиотеку.⁹³ Академију је, у присуству великог броја гостију, отворио председник Културног одбора М. Костић „једним осећајним говором, под насловом „Пред старим рукописима”,⁹⁴ у којем је изнео основни значај сакупљања рукописа ове врсте, као и главни састав откупљене колекције”.⁹⁵ После тога је књижевник С. Пандуровић одржао документовано предавање „Уметнички и друштвени лик Ђуре Јакшића”,⁹⁶ „повлачећи нарочито борбу на коју су песници, као представници напредног и слободног духа, вечно осуђени; многостраност и дубину Ђуриног талента на свим пољима стварања, и као песника, драмског писца и сликара”.

Уметнички део програма био је претежно састављен од рецитација песама Ђуре Јакшића, песама компонованих на основу његових речи и музичких дела композитора Ђуриног времена, које су извели чланови Народног позоришта, Опере и концертни уметници које је на клавиру, „као и увек с великим успехом пратио неуморни пријатељ установе г. Димитрије Конради, члан Народног позоришта”.⁹⁷

Следећа изложба организована је на првом пролећном сајму који је био отворен од 30. априла до 9. маја 1938. године. Била је посвећена Београду у 19. веку и опет је постављена на првом спрату Задужбине Николе Спасића, али овог пута у засебној

дворани (не као прошле године на кружном балкону). Велика дворана пружала је веће могућности за излагање предмета, већу прегледност и слободу кретања.

Целокупни материјал био је подељен у седам основних група и изложен је по хронолошком реду и по унутрашњој вези, уз натписе, изводе и тумачења, на следећи начин: I — ослобођење Београда 1806. године, II — први хатишериф 1830. године,

у којој је у сажетом и јасном облику истакао главне особине *Горског вијенца* и подвукао заслуге Катарине Јовановић за њен превод овог нашег монументалног књижевног дела". О *преводима и преводу Горског вијенца* говорила је К. Јовановић која је изнела много занимљивих запажања и података, а затим је прочитала неколико делова свога превода који „су у пуној мери показали његову прецизност и лепоту”.

ПРЕГЛЕД БРОЈА КЊИГА, ПРОЧИТАНИХ КЊИГА, НОВИХ ЧЛАНОВА И ПОСЕТИЛАЦА БИБЛИОТЕКЕ И МУЗЕЈА од 1931—1940. године

Година	укупан број књига и часописа	број прочитаних књига	нови чланови у току године			посетиоци		
			одрас.	деца	свега	одрас.	деца	свега
1931.	9.498	9.375	1.269	629	1.898	25.480	5.416	30.896
1932.	11.421	13.436	.	.	1.174	33.909	2.649	36.558
1933.	12.103	22.621	.	.	1.175	40.720	6.145	46.865
1934.	12.969	20.119	.	.	927	33.255	3.438	36.693
1935.	15.441	.	.	.	.	30.730	3.196	33.926
1936.	17.407	.	.	.	.	38.841	4.582	43.423
1937.	19.003	.	.	.	.	34.896	7.489	42.385
1938.	20.220	.	.	.	.	29.353	5.684	35.037
1939.	.	.	.	.	.	.	.	.
1940.	22.735	.	.	.	.	.	.	.

Стање крајем 1940: број чланова Библиотеке 11.261; укупан број посетилаца 400.000

III — доба кнеза Александра Карађорђевића, IV — 1867. година, V — ослободилачки ратови, VI — 1904. година и VII — друштвени живот и развој Београдске општине. Према опису и сачуваним фотографијама, може се видети да је материјал највећим делом био изложен на зидовима (портрети, урамљени сликовни и писани извори) и мањи део у витринама. Ову изложбу, као и предмете у сајамским просторијама, видео је мањи број посетилаца (76.096) у односу на претходну, јесењу изложбу (189.998).⁹⁸

У јесењим данима, 18. новембра, одржана је у великој читаоници Библиотеке академија која је била посвећена владици и књижевнику Његошу поводом новог немачког превода „Горског вијенца” београдске књижевнице Катарине А. Јовановић. Академију је отворио књижевник С. Пандуровић „ванредно лепом уводном речи

Члан Народног позоришта Јован Антонијевић је, на крају, с много успеха рецитовао фрагменте овог познатог епа.⁹⁹

Према подацима и описима, могло би се рећи да је у том времену рад био врло обиман и садржајан. Већник Милан Костић, када је почетком 1938. године пледирао на већа средства за градске установе културе, истицао је да Библиотека и Музеј заузимају прво место и да се ту „држе права академска предавања” која „наилазе на врло леп пријем код публике” и да „та активност захтева једну нарочито лепу зграду”...¹⁰⁰

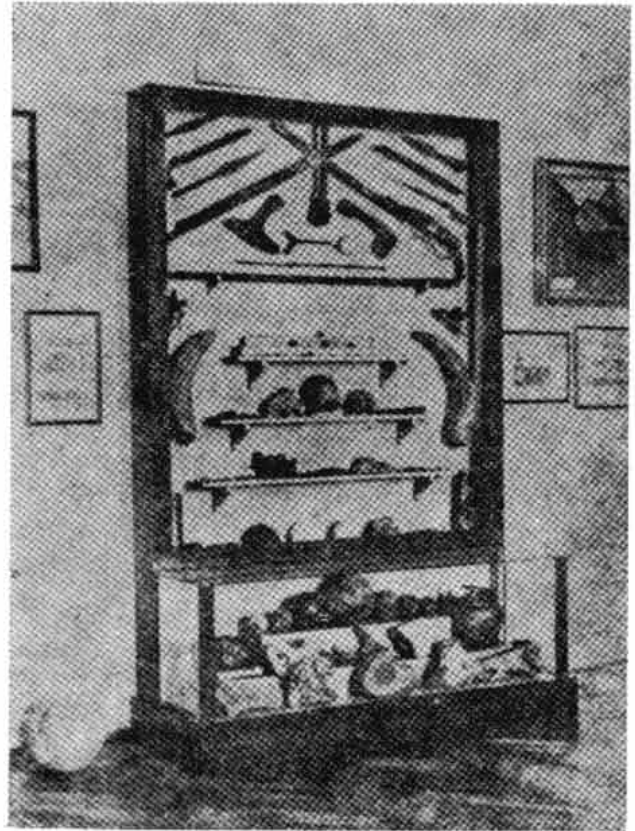
Ови облици рада заступљени су и у наредним годинама, и 1940. забележена је изложба нових књига, слика и докумената, која је 29. марта отворена свечаном академијом. Одржана су тада три предавања: „Наше културне дужности” (предавање одсутног председника ОГБ Војина

А. Г. Балаж: плакат за изложбу књига, слика и докумената Библиотеке и Музеја Општине града Београда

A. G. Balaž: l'affiche pour l'Exposition de nouveaux livres, peinture et documents de la Bibliothèque et du Musée de la ville de Belgrade

Ђуричића је прочитано), „Деспот Стеван Лазаревић и град Београд“ (др Јован Радонић) и „Пред ликовима председника Општине града Београда“ (књижевник С. Пандуровић). За присутне је изведен програм у којем су учествовали уметници: Жарко Цвејић, Анита Мезетова, Нађа Дојчиновић и др.¹⁰¹ Према приказу, на овој изложби постављено је око 1.500 књига, међу којима су нарочито поменути поклони немачке и француске владе. Од приватних даривалаца истакнут је поклон француско-српске књижаре Александра-Аце Поповића.¹⁰² Што се тиче другог дела изложбе, у њој су преовладале документарне фотографије.¹⁰³ Да напоменемо да је нешто касније (3. јуна) на заједничкој седници Туристичког и Културног одбора ОГБ решено да се код познатог сликара Паје Јовановића за Музеј поруче две историјске слике монументалних димензија:

Поклон „Данске групе“ Музеју града: предмети извађени из Дунавца, рукавца Дунава између Великог и Малог ратног острва

La donation du «Groupe danois» au Musée de la ville: le objets sortis de Dunavac, le méandre du Danube, entre la Grande et la Petite îles de guerre

„Београд деспота Стевана“ и „Улазак српске војске у ослобођени Београд 1918. године“.

На истој седници двома установама додељени су ванредни кредити који су занимљиви по намени. Наиме, чланови оба одбора су одлучили да за стварање фото-лабораторије Градског музеја одобре 32.115 динара, за преношење и смештај земунске општинске архиве у Градски музеј — 17.000 и „за паковање важнијих музејских објеката у сандуке за случај ратне опасности“ — 8.000 динара.¹⁰⁴

Поклони установа и грађана. — Тих година Библиотека и Музеј добили су и знатан број већих и мањих поклона установа и грађана. Некадашњи председник Коста Главинић зажелио је „да још за свог живота“ поклони преостале примерке из своје збирке, која је пропала у време првог

светског рата, и упутио је почетком 1937. године 39 разних предмета, највећим делом књига и својих документарних цртежа.¹⁰⁵

Међу дариваоцима вредно је забележити тзв. Данску групу, с којом је Београдска општина 1938. године склопила уговор о делимичном насипању терена између Дунава и Саве и државног пута Београд — Земун. Одмах је примећено да се у речном наносу, који је вадио дански багер „Сидхавен“, налазе и предмети који имају културно-историјску вредност, па је управа друштва препоручила „радницима да исте прикупљају и предају предузећу“. Од 1938. године прикупљен је леп број веома занимљивих предмета, који су 1940. године, у више махова, као поклон предати Музеју.¹⁰⁶

У списку даривалаца налази се, затим, низ немачких, талијанских и других страних установа и већи број грађана: добровољна ратна болничарка Боса Кирхнер, супруга познатог борца Игњата, која је поклонила предмете из времена првог светског рата; Милева Протић, пуковник Јаков Ђорђевић, Ружа и Мица Вељковић, Момир Гломазић, М. Милутиновић (две књиге историчара Виловског), чиновник Градске библиотеке Миодраг Јовановић и многи други, чија су имена бележена и објављивана.¹⁰⁷ Може се према дарованим предметима закључити да је међу њима било драгоцених експоната, али често и мање вредности. Важно је ипак да је приложника било, а то сведочи о заједничкој љубави према Београду и његовим установама културе.

Отварање градског Дома културе

Последња велика манифестација Библиотеке и Музеја града у периоду до априлског рата је отварање Дома културе, које је обављено 22. децембра 1940. године.

Тадашњи председник Јеврем Томић и Градско веће желели су да се све градске културне установе, које су се постепено развијале у току последње деценије, нађу под истим кровом и да се питање њиховог смештаја реши за дужи период. Из ових разлога одобрени су потребни кредити, и почетком августа почела је адаптација коју је захтевао правилнији смештај ових институција. Сви радови, нарочито унутрашњи, текли су према предвиђањима, и почетком децембра они су завршени.¹⁰⁸ Београдска општина добила је свој Дом културе, на који се толико дуго чекало.

У просторијама Дома нашле су тада своје место: 1) *Градска библиотека* с великом читаоницом (у којој се налазила збирка портрета председника ОГБ), научном читаоницом (у којој је изложена старија и новија литература о Београду и Земуну), *Дечјом* (осн. 1931) и *омладинском библиотеком* (осн. 1935), која је имала посебну читаоницу и редакцију Дечјих и омладинских зидних новина; 2) *Градски музеј с Галеријом слика и Земунским историјским архивом*.

Да би се овај догађај истакао, Београдска општина, у заједници са установама које су се налазиле у Дому, организовала је 22. децембра свечану академију. Свечаност је отворио председник Ј. Томић, који је говорио о „Значају и задацима Дома културе“.¹⁰⁹ Он је изнео разлоге због којих Београд није раније добио овакву установу (ратови и ратне последице) и нагласио да настојања Општине „на културном пољу нису завршена“. Изнео је затим неке планове, између осталог, да је одобрио оснивање „прве и сталне филијале“ Градске библиотеке у Земуну и

Председник Општине града Београда Јеврем Томић говори приликом отварања Дома културе у Змај Јовиној 1

Président du Conseil municipal de Belgrade, Jevrem Tomić, prononce un discours à l'inauguration de la Maison de culture, sise au n° 1 de la rue de Zmaj Jova

да се сложио с предлогом, пошто се град стално развија у свим својим димензијама, да се „заведе систем ауто-библиотека“, који ће преносити књиге до најудаљенијих домова наших грађана”. Проф. др Јован Радонић, иначе и председник Културног одбора Градског већа, одржао је занимљиво научно предавање упоређујући живот Београда и Земуна у раздобљу од 1718. до Београдског мира 1739. године.¹¹⁰ Управник др М. Илић-Агапов дала је у својој речи кратак историјски преглед развоја градских културних установа. Она је рекла да је у магацинима Библиотеке смештено 22.735 књига и часописа, да број уписаних чланова износи 11.261 и да је од дана отварања кроз читаонице Библиотеке прошло 400.000 грађана и ученика, тако да је Градска библиотека „постала једна од најпосећенијих библиотека у престоници”.¹¹¹

Говорећи о Градском музеју, она је изјавила да ће ова установа „макар и скромно, пред наше очи довести многе моменте из живота Београда, почињући од најстаријих па до најновијих времена”, иако су

Академик др Јован Радонић, градски већник и председник Културног одбора ОГБ, говори на свечаном отварању Дома културе

L'académicien, Dr. Jovan Radonić, membre du Conseil municipal et président du Conseil culturel de la ville de Belgrade, prononce un discours à l'inauguration de la Maison de culture

ратови уништили многе споменике београдске прошлости. Посебно је истакла нове могућности које су створене не само за прикупљање објеката за Градски музеј, већ исто тако и за њихово конзервирање и за њихово боље и лепше излагање (подвукао М. А. Д.) Сем повећања финансијских средстава, у „главне тековине” најновијег периода, од 1935. године, она је убројала и пренос Историјске архиве, односно архиве некадашњег Земунског магистрата и Градског поглаварства, из Земуна у Београд¹¹² и уступање Дома културе установама „које су се и раније у њему налазиле, али које су се гушиле од недостатка простора и немогућих услова рада”. Наведени су затим подаци да се у депоу Музеја налази 998 музејских предмета, 501 ликовни рад, 1227 документарних слика и 1.512 фасцикула поменути архиве с великим бројем докумената из 18. и 19. века.¹¹³

После предавања приређен је уметнички концерт, у којем су учествовали прваци Београдске опере. Као и на раније организованим академијама, на овој свечаној приредби, која је била „на сасвим посебној висини”, био је присутан велики број званица, међу њима грчки, турски, белгијски и француски посланик; заступници министарства, представници Универзитета, Оп-

ВРСТА И БРОЈ ПРЕДМЕТА У ДОМУ
КУЛТУРЕ
крајем 1940. године*

Врста	број
књиге и часописи	22.735
основни музеј. предмети	998
документарне слике	1.227
ликовни радови	501
фасцикуле с документима	1.512
вредност у предрат. дин.	3,005.000

* Београд, општинске новине, бр. 11—12, новембар—децембар, стр. 874

штине града Београда, музеја; уметници и други посетиоци, који су пажљиво разгледали просторије, нарочито изложбу у Градском музеју.¹¹⁴ Занимљив је податак да је, према тадашњој процени, укупна вредност имовине која се налазила у Дому културе, износила 3,005.000 динара (у ову процену није ушла далеко већа културно-историјска вредност).

У просторијама Музеја били су први пут на један савременији начин изложени одабрани предмети из музејских збирки,

Са сталне поставке Музеја града Београда у Дому културе ОГБ

L'exposition permanente du Musée de la ville de Belgrade à la Maison de culture

који су се односили на поједине периоде прошлости. Поставка је почињала збирком предмета, највећим делом керамике, из праисторијског, римског, средњовековног, и турског времена, пронађених приликом радова на Калемегдану и другим деловима града,¹¹⁵ и најзначајнијим примерцима гравира из збирке Ђорђа Вајферта. У посебним одељењима приказани су догађаји и развој београдског друштва у 19. веку, одбрана Београда 1914—15. године и развој, некада посебног, пограничног града Земуна. У Галерији слика биле су изложене слике с мотивима Београда, слике ДСУ „Лада” и савремених југословенских и страних сликара.¹¹⁶

*

У таквим приликама и стању ушле су наведене градске културне установе у 1941. годину с племенитим настојањима њихо-

вих радних људи да у новом Дому унапреде свој рад, али и са уздржаном зебњом због већ започетог другог светског рата, чија се опасност приближавала и нашој земљи. Догађаји који су се дешавали у рано пролеће, у марту, нарочито његовог 27. дана, коначно су разјаснили ситуацију и тада су издвојени најдрагоценији предмети и документи Библиотеке и Музеја и склоњени у трезоре Народне банке. То је било време када је већ наређено ратној авијацији фашистичке Немачке да узастопним нападима разори наш главни град, и она се појавила над Београдом 6. априла 1941. године, у рано недељно јутро, и у таласима, уз заглушујућу хуку мотора и језивог завијања, бомбардовала је незаштићени град и сејала смрт, пожаре и разарања.

У том бомбардовању, које је настављено и следећег дана, погођена је и зграда Дома културе, и том приликом изгорели

су кров и највиши етаж, док су сви остали етажи оштећени. Рачуна се да је тада уништено око 250 слика старијих српских и познатих новијих српских и југословенских уметника.¹¹⁷ Према мишљењу историчара уметности, „то је, ако се изузму

страдања и оштећења црквених објеката и њиховог инвентара, после губитка дела богате збирке Јоце Вујића на Техничком факултету у Београду, највећа штета југословенске ликовне уметности у другом светском рату”.¹¹⁸

НАПОМЕНЕ

¹ Бранислав Нушић, *Неколики културни задаци Општине града Београда*, Општинске новине (у даљем БОН), бр. 16, Београд, 1. октобар 1929, стр. 8—10. *Општинске новине* (касније *Београдске општинске новине*) излазиле су од 21. марта (3. април према н.к.) 1882. У периоду између два рата, до кр. 1931. излазиле су два пута месечно. Од 1. јануара 1932. излазиле су у два облика: као седмични службени лист *Општинске новине* и као научна репрезентативна месечна ревија — *Београдске општинске новине*.

² М. Марковић, *Замисао о стварању градског музеја*, БОН, бр. 21, Београд, 17. децембар 1929, стр. 70.

³ Исто, стр. 72.

⁴ Др Марија Илић-Агапов, *Илустрована историја Београда* (у даљем — *Ил. ист. Београда*), изд. Библиотека Општине града Београда, Београд, 1933, стр. 517.

⁵ Др Милослав Стојадиновић, *Питање градског музеја у Београду*, БОН, бр. 3, Београд, 1. фебруар 1930, стр. 114.

⁶ Исто, стр. 115.

⁷ Др М. Илић-Агапов, *Првих пет година Библиотеке и Музеја града Београда* (у даљем — *Првих пет година Б и М*) БОН, бр. 2, Београд, фебруар 1935, стр. 124.

⁸ Исто, *Ил. ист. Београда*, стр. 517.

⁹ Исто, *Првих пет година Б и М*, стр. 124.

¹⁰ Исто, *Поводом освећења Библиотеке и Музеја Општине града Београда* 11. јануара 1931, БОН, бр. 2—3, Београд фебруар — март 1931, стр. 165; Исто, *Ил. ист. Београда*, стр. 517—518; Исто, *Првих пет година Б и М*, стр. 124.

¹¹ *Правилник Библиотеке Општине града Београда*, БОН, бр. 9—10, Београд, 5. мај 1930, стр. 531—532.

¹² *Статут Општине града Београда*, БОН, бр. 19, Београд, 1. новембар 1929, стр. 20—34. Према Статуту (чл. 1) ОГБ имала је четири одељења (Опште, Одељење за социјално и здравствено старање, Судско и Привредно-финансијско), две дирекције (Техничка и

Дирекција трамваја и осветљења) и Општинску штедионицу. Касније је Културни одсек ушао у састав Општег одељења.

¹³ Исто, стр. 22.

¹⁴ Др М. Илић-Агапов, *Поводом освећења Б и М ОГБ*, страна 164.

¹⁵ Исто, *Ил. ист. Београда*, стр. 518.

¹⁶ Исто, *Поводом освећења Б. и МОГБ*, стр. 166.

¹⁷ Исто, стр. 167; Исто, *Ил. ист. Београда*, стр. 518.

¹⁸ Исто, *Поводом освећења Б. и МОГБ*, стр. 165. Уметница В. Вукановић остала је верни пријатељ Музеја града, којем је опоручком оставила све своја ликовна дела (легат Бете Вукановић).

¹⁹ Исто, стр. 144; Исто, *Пет година Б. и М*, стр. 124 и 129; Исто, *Београдска општинска библиотека*, БОН, бр. 4—5, Београд, 1. март 1930, стр. 191. У чланцима се не слаже укупан број књижног фонда. У последњем чланку је наведено пет хиљада књига. Прве године рада поклоњене су 942 књиге (од Друштва „Св. Сава” — 28, од професора Петра Илића — 42 књиге). Забележена су и два већа откупа: део библиотеке познатог публицисте и политичара Драгише Лапчевића — 1605 и „библиотека г. Ранковића” — 870 књига.

²⁰ Катарина Јовановић, рођена је 8. априла 1869. у Београду, а умрла 31. маја 1954. у Цириху. Бавила се преводилачким радом и превела је Његошев „Горски вијенац” на немачки (Der Bergkranz).

²¹ Др Марија Илић, *Београдска Општинска библиотека*, стр. 194.

²² Исто, стр. 195. Мапа је издата „у педесет нумерисаних примерака”. У Општинском музеју налазио се седми.

²³ Исто, Брод је израђен у Бакарском бродоградилушту 1856. године и, према подацима др М. Илић, он је „на крштењу, пре толико година”, добио име „Југослав”.

²⁴ *Извештај Општине града Београда о раду у току периода од 18. фебруара 1929. год. до 18. фебруара 1930. године*, БОН, бр. 4—5, Београд, 1. март 1930, стр. 243.

²⁵ *Експозе Суда Општине града Београда за буџет 1930. године*, БОН, бр. 9—10, Београд, 5. мај 1930, стр. 518; Др М. Илић-Агапов, *Првих пет година Б и М*, стр. 125.

²⁶ Др М. Илић-Агапов, *Поводом освећења Б и М ОГБ*, стр. 165—166.

²⁷ *Правилник Библиотеке ОГБ*, стр. 531—532.

²⁸ *Записник XXV редовне седнице Одбора општине Београдске*, одржане 24. октобра 1930, БОН, бр. 23—24, Београд, 15. децембар 1930, стр. 1378.

²⁹ Исто, стр. 1379.

³⁰ Др М. Илић-Агапов, *Првих пет година Б и М*, стр. 125 и 129.

³¹ *Исти*, *Изложба београдског уметничког удружења „Лада“*, БОН, бр. 9—10, Београд, 5. мај 1930, стр. 498—499.

³² *Поклон господина председника инж. Милана Нешића Општинском музеју*, БОН, бр. 16, Београд, 15. август 1930, стр. 900.

³³ *II пролетња изложба југословенских уметника у Уметничком павиљону*, БОН, бр. 13, Београд, 25. јун 1930, стр. 666.

³⁴ *Записник II редовне седнице Одбора општине београдске*, одржане 2. јануара 1931. године, БОН, бр. 4, Београд, 20. фебруар 1931, стр. 296.

³⁵ Исто, стр. 297. У Записнику је назначено да „су лични и материјални расходи Одељка библиотеке и музеја, са смањењем једног хонорарног чиновника, примљени“.

³⁶ *Освећење Општинске библиотеке и Музеја 11. јануара 1931. године*, БОН, бр. 2—3, Београд, 1. фебруар 1931, стр. 156.

³⁷ Исто, стр. 157.

³⁸ Исто, стр. 158.

³⁹ Исто, стр. 159; Др М. И. А., *Посета Њ. кр. вис. кнеза Николе градском Дому културе*, БОН, бр. 2, Београд, фебруар 1941, стр. 95. У овом чланку се говори о факсимилу чији се оригинал чува у Народној библиотеци у Паризу.

⁴⁰ *Освећење Општинске Библиотеке и Музеја*, стр. 161. Бора Барух (Београд, 1911 — 1942, Јајинци) упоредо с правом учио је сликарство као самоук. Активно учествовао у НОР. Заробљен је као партизан и стрељан 5. јуна 1942. у Јајинцима.

⁴¹ *Ђорђе Вајферт — Музеју града Београда*, БОН, бр. 3, Београд, март 1932, стр. 241 — 242; М. Илић-Агапов, *Ил. ист. Београда*, стр. 503—504. Ђ. Вајферт, власник Прве српске парне пиваре, једно време гувернер Народне банке. Умро је у Београду 12. јануара 1937.

⁴² М. Илић-Агапов, *Ил. ист. Београда*, стр. 519.

⁴³ Милослав Стојадиновић, *Поклон г. Ђорђа Вајферта Музеју*, БОН, бр. 2—3, Београд, фебруар 1931, стр. 162—163.

⁴⁴ Извод из *Записника III редовне седнице Одбора Општине београдске*, одржане 12. јануара 1931. године, БОН, бр. 4, Београд, 20. фебруар 1931, стр. 300; М. Стојадиновић, *Поклон г. Ђ. Вајферта Музеју*, стр. 163.

⁴⁵ Естампа или естанпа (фр. estampe) — слика као отисак плоче, бакрорез.

⁴⁶ Марија Илић-Агапов, *Нова збирка слика и планова Музеја О.г. Београда*, БОН, бр. 3, Београд, март 1932, стр. 245 *Ђорђе Вајферт — Музеју града Београда*, стр. 242.

⁴⁷ *Записник VIII редовне седнице Одбора Општине београдске*, одржане 16. фебруара 1931, БОН, бр. 7—8, Београд, 15. април 1931, стр. 523; V., *Поклони генерала Душана Стефановића Музеју Београда*, БОН, бр. 4, Београд, 20. фебруар 1931, стр. 288—289. Ген. Д. Стефановић био је министар војни 1914, а 1915—18. год. шеф војне мисије у Француској.

⁴⁸ *Записник XV редовне седнице Одбора Општине београдске*, одржане 30. априла 1931, БОН, бр. 15, Београд, 1. август 1931, стр. 996.

⁴⁹ М. Илић-Агапов, *Ил. ист. Београда*, стр. 504; *Исти*, *Првих пет година Б и М*, стр. 125.

⁵⁰ *Исти*, *Ил. ист. Београда*, стр. 9, 11 и 18; *Свечана седница Општинског одбора ОГБ у спомен херојског освајања Београда 1806. године*, БОН, бр. 24, Београд, 17. децембар 1931, стр. 1591.

⁵¹ *Исти*, *Ил. ист. Београда*, стр. 477—78

⁵² Исто, стр. 483 и 493.

⁵³ Исто, стр. 493; Марија Бирташевић, *О грбовима града Београда*, *Годишњак Музеја града Београда*, књ. I, Београд 1954, стр. 151—157.

⁵⁴ Према коришћеним изворима нису се могли утврдити тачни износи за Библиотеку и Музеј. Определити смо се за наведене суме. Види табелу. Упореди: М. Илић-Агапов, *Првих пет година Б и М*, стр. 125 и 129; Божа Л. Павловић, *Двадесет година Општине београдске*, БОН, бр. 12, Београд, децембар 1938, стр. 910—911.

⁵⁵ М. Илић-Агапов, *Првих пет година Б и М*, стр. 129.

⁵⁶ Исто, стр. 124. Сећања савременика др М. Стојадиновића, Александра Поповића, арх. Светомира Лазића, сви из Београда.

⁵⁷ Исто, стр. 125; М. Илић-Агапов, *Ил. ист. Београда*, стр. 523.

⁵⁸ *Четврта редовна изложба Библиотеке и Музеја Општине града Београда*, БОН, бр. 10, Београд, октобар 1932, стр. 673.

⁵⁹ М. Илић-Агапов, *Ил. ист. Београда*, стр. 521.

⁶⁰ *Исти*, *Првих пет година Б и М*, стр. 125.

⁶¹ *IV редовна изложба Б и М*, стр. 673.

⁶² Исто, стр. 675.

⁶³ М. Илић-Агапов, *Првих пет година Б и М*, стр. 125.

⁶⁴ Исти, *Конкурс за најлепшу књигу Дечје библиотеке*, БОН, бр. 8, Београд, август 1932, стр. 535.

⁶⁵ *Правилник Библиотеке и Музеја Општине града Београда*, Општинске новине, служб. орган ОГБ, бр. 16, Београд, 21. април 1932, стр. 243—250. Штампан је и као књижица, Београд, 1932.

⁶⁶ М. Илић-Агапов, *Ил. ист. Београда*, стр. 523.

⁶⁷ Исти, *Првих пет година Б и М*, стр. 126—127.

⁶⁸ *Претрес и пријем буџета ОГ Београда за 1933. год.*, БОН, бр. 3, Београд, март 1933, стр. 224.

⁶⁹ *Буџетска расправа у Одбору Београдске општине*, БОН, бр. 7—8, Београд, јул—август 1934, стр. 550.

⁷⁰ М. Илић-Агапов, *Првих пет година Б и М*, стр. 127 и 129.

⁷¹ Исто, стр. 128; Исти, *Ил. ист. Београда*, стр. 523.

⁷² Сима Пандуровић, *Културно-пропагандски рад Београдске општине*, БОН, бр. 1—3, Београд, Видовдан 1934, стр. 24. Мисли се на аутографе знаменитијих људи Београда, јер је у то време у Културном одсеку „приведен крају” историјат београдског гробља с подробним подацима о свим знаменитијим личностима које су сахрањене у Београду.

⁷³ М. Илић-Агапов, *Првих пет година Б и М*, стр. 127. Зора Симић-Миловановић, касније (од 1950. до 1959) управник Музеја града Београда. Умрла у Београду 6. априла 1973. године

⁷⁴ Исто, стр. 128.

⁷⁵ Исто, стр. 128 и 129. Не слажу се подаци о броју ликовних радова.

⁷⁶ С. Пандуровић, *Културно-пропагандски рад Бгд. општине*, стр. 24—25.

⁷⁷ Душан С. Николајевић, *За снажнију културну активност Београдске општине*, БОН, бр. 2, Београд, фебруар 1935, стр. 120—122.

⁷⁸ *Дискусија о буџету Градског поглаварства за 1935—36. год.*, БОН, бр. 3, Београд, март 1935, стр. 186. Општински буџет трајао је (као и државни) од 1. априла до 31. марта идуће године.

⁷⁹ *Свечано отварање нових просторија Библиотеке и Музеја ОГБ у сопственој згради*, БОН, бр. 5, Београд, мај 1935, стр. 344.

⁸⁰ Исто, све о овој свечаности, стр. 344—349.

⁸¹ *Вече Лава Толстоја у Библиотеци града Београда*, БОН, бр. 11—12, Београд, децембар 1935, стр. 725.

⁸² Божа Л. Павловић, *Двадесет година Општине београдске*, БОН, бр. 12, Београд, децембар 1938, стр. 910—11.

⁸³ *Свесловенско омладинско посело у Библиотеци и Музеју Општине града Београда*, БОН, бр. 3—4, Београд, март—април 1936, стр. 297 и 299.

⁸⁴ М. Ил. — Аг(апов), *Осма изложба нових књига Библиотеке и Музеја Општине града Београда*, БОН, бр. 12, Београд, децембар 1936, стр. 931—936. Међу приложницима су САН — 219 својих издања, књижара Геце Кона ад. — 230, Словенска књижара — 170, Француска књижара Субр-а — 50, Руска државна комисија — 108 удбеника и сликар Бета Вукановић — целокупна дела Готхолда Ефрајма Лесинга. Б. Вукановић је, инспирисана књигом *Срце лутке спаваљке* од Д. Максимовић, за изложбу урадила „ванредно успео плакат” (стр. 932).

⁸⁵ *Предавање Културног одбора у Библиотеци и Музеју Општине града Београда*, БОН, бр. 1—3, Београд, јануар—март 1937, стр. 131.

⁸⁶ *Трећа академија Културног одбора Општине града Београда*, БОН, бр. 4—6, Београд, април—јун 1937, стр. 379—380.

⁸⁷ *Посета Културног одбора града Београда Земуну*, БОН, бр. 7—8, Београд, јул—август 1937, стр. 470—72.

⁸⁸ *Изложба Београда у оквиру I београдског сајма*, БОН, бр. 9, Београд, септембар 1937, стр. 553.

⁸⁹ Исто, стр. 554—559.

⁹⁰ Др М. И. А., *IX редовна изложба нових књига Библиотеке и Музеја ОГБ и изложба слика „Београд у слици” академског сликара А. Балажа*, БОН, бр. 12, Београд, децембар 1937, стр. 843—844.

⁹¹ Исто, стр. 842—847. Поклон је садржао око 200 књига. Од грађана поклоне су дали: г-ђа Ђосић, г-ђа Катарина Јовановић, инж. Тадић и инж. Бурмазовић.

⁹² Др М. И. А., *Дечје и омладинско посело Градске библиотеке*, БОН, бр. 2, Београд, фебруар 1938, стр. 117—119.

⁹³ Исти, *Шездесетогодишњица смрти Ђуре Јакшића у Градској библиотеци и Музеју*, БОН, бр. 4, Београд, април 1938, стр. 287.

⁹⁴ Милан А. Костић, *Пред старим рукописима*, БОН, бр. 4, Београд, април 1838, стр. 272—274.

⁹⁵ Боса Радовановић, *О преписци Ђуре Јакшића*, БОН, бр. 4, Београд, април 1938, стр. 283—286. Службенику Библиотеке и Музеја Б. Радовановић поверено је да ову преписку која је првобитно имала 128 писама, среди и она је објавила чланак. Нешто касније и чланак *Повериоци Ђуре Јакшића* (колекција докумената о Ђ. Јакшићу у Градској библиотеци обogaћена је новим прилозима), БОН, бр. 1—2, Београд, јануар—фебруар 1939, стр. 32—34.

⁹⁶ С. Пандуровић, *Уметнички и друштвени лик Ђуре Јакшића*, БОН, бр. 4, Београд, април 1938, стр. 275—282.

- ⁹⁷ Др М. И. А., *Шездесетогодишњица смрти Ђуре Јакшића*, стр. 288—289.
- ⁹⁸ Исти, *Београд у XIX веку*, БОН, бр. 5—6, Београд, мај—јун 1938, стр. 446—451.
- ⁹⁹ Академија Градске библиотеке и Музеја посвећена Његошу, БОН, бр. 11, Београд, новембар 1938, стр. 825—826. У истом броју часописа штампана су предавања: Г. Сима Пандуровић о „Горском вијенцу”, стр. 826—28 и г-ђа Катарина А. Јовановић, *О преводима и преводу „Горског вијенца”*, стр. 828—831.
- ¹⁰⁰ Буџетска дискусија у Градском већу, БОН, бр. 4, Београд, април 1938, стр. 331.
- ¹⁰¹ Марија Илић-Агапов, *Свечана академија у Библиотеци и Музеју града Београда*, БОН, бр. 4, Београд, април 1940, стр. 403—404.
- ¹⁰² Исто, стр. 400. Књижара А. Поповића била је у Сремској бр. 6. Књижар А. П. и данас живи у Београду.
- ¹⁰³ Исто, стр. 402. Фотографије су из лекције Катарине А. Јовановић.
- ¹⁰⁴ Буро Бањац, *Акција Београдске општине на унапређењу туризма*, БОН, бр. 6, Београд, јуни 1940, стр. 538.
- ¹⁰⁵ Др М. И. А., *Поклон бившег председника Општине града Београда г. Косте Д. Главинића Градској библиотеци и Музеју*, БОН, бр. 10, Београд, октобар 1937, стр. 692—694. К. Главинић је умро 25. септ. 1939. у Београду.
- ¹⁰⁶ Два поклона Библиотеци и Музеју Општине града Београда, БОН, бр. 1, Београд, јануар 1940, стр. 83; М. Илић-Агапов, *Нови поклони Градском музеју и Градској библиотеци*, БОН, бр. 9, Београд, септембар 1940, стр. 789.
- ¹⁰⁷ Исти, *Нови поклони Градском музеју...*, стр. 790—791.
- ¹⁰⁸ Др М. И. А., *Посета њеног краљевског височанства кнегиње Олге Градском културном дому* (даље Посета кн. Олге), БОН, бр. 11—12, Београд, новембар—децембар 1940, стр. 934.
- ¹⁰⁹ Јеврем Б. Томић, *Отворен је Градски дом културе*, БОН, бр. 11—12, Београд, новембар—децембар 1940, стр. 867—869.
- ¹¹⁰ Јован Радонић, *Београд и Земун од пожаревачког до београдског мира 1718. до 1739*, БОН, бр. 11—12, Београд, новембар—децембар 1940, стр. 880—882.
- ¹¹¹ Марија Илић-Агапов, *Кратак историјат градских културних установа: Градске библиотеке и Градског музеја, галерије слика и историјске архиве*, БОН, бр. 11—12, Београд, новембар—децембар 1940, стр. 873.
- ¹¹² Преношење је извршено 7. децембра 1940. Данас је у Историјском архиву Београда. Лазар Ђелап, *Градска државна архива у Београду, Годишњак Музеја града Београда*, књ. I, Београд 1954, стр. 365—366.
- ¹¹³ М. Илић-Агапов, *Кратак историјат градских културних установа*, стр. 874.
- ¹¹⁴ *Свечано отварање Дома културе Београдске општине*, БОН, бр. 11—12, Београд, новембар—децембар 1940, стр. 938.
- ¹¹⁵ Акт Градског музеја, бр. 169, Београд, 30. септембар 1941: арх. Р. Штаудингер пре десет година почео се бавити археолошким истраживањем старог Београда и био од почетка стварања Градског музеја његов сарадник. Резултат његовог рада су две збирке београдске керамике, које се чувају у Градском музеју и Универзитету. Умро је 1941. у Београду.
- ¹¹⁶ М. Илић-Агапов, *Посета кн. Олге*, стр. 936.
- ¹¹⁷ Акт Градског музеја, бр. 12, Београд, 12. мај 1941; акт Музеја града Београда, бр. 92, 15. март 1945.
- ¹¹⁸ Дејан Медаковић, *Музеј града Београда*, часопис *Музеји*, бр. 1, Београд, 1948, стр. 137—139.

LA BIBLIOTHEQUE ET LE MUSEE DE LA VILLE DE BELGRADE
DE 1929 A 1941, COMPTE TENU EN PARTICULIER DE L'ACTIVITE
DU MUSEE DURANT CETTE PERIODE

Miodrag A. Dabižić

La question de fonder une Bibliothèque et un Musée était soulevée à plusieurs reprises au cours des nombreuses années d'efforts continus de la part de la Municipalité de Belgrade en vue de rassembler, racheter et conserver des livres et des pièces de musée se rapportant à Bel-

grade, la capitale de Yougoslavie. En 1929 et durant les deux ou trois années suivantes, les journaux avaient publié plusieurs articles de personnalités connues, hommes de lettres, publicistes et autres, dont Branislav Nušić, auteur serbe célèbre.

On retrouve dans les budgets de la Municipalité de la Ville de Belgrade, même antérieurs à 1929, des sommes destinées au «renouvellement de la bibliothèque». Des livres, ainsi qu'un «certain nombre d'objets d'art ou d'intérêt historiques» avait été acquis déjà avant cette année-là. Des fonds pour la Bibliothèque (100.000 dinars) et pour le Musée (50.000 dinars) furent voté en 1929, et c'est alors aussi que le premier fonctionnaire y fut nommé, Dr Marija Ilić-Agapov, bibliothécaire, à laquelle fut confiée la tâche d'examiner les livres et les pièces de musée déjà rassemblés et de préparer l'ouverture de la Bibliothèque et du Musée.

Au cours de la première année, 4076 livres et revues et 154 objets de musée pour la plupart des armes et des tableaux (portraits d'anciens maires, diverses vues de Belgrade etc.) furent acquis.

Grâce aux fonds accrus, aux donations faites par les habitants de la ville, grâce aussi à des nouveaux locaux sis au second étage du N° 26, rue 7 Jula et au zèle de leurs premiers fonctionnaires, la Bibliothèque et le Musée de Belgrade furent solennellement ouverts le 11 janvier 1931. En plus d'une Bibliothèque avec salle de lecture pour adultes, une Bibliothèque enfantine, avec salle de lecture pour enfants, fut aussi ouverte, ainsi que l'ébauche d'une galerie de tableaux faisant partie du Musée.

Le premier don important de l'époque était celui du citoyen prominent et industriel de Belgrade, Đorđe Vajfert, qui, au début de 1932, légua au Musée de la Ville sa riche collection de gravures (plans, cartes, vue de la ville et scènes de guerre).

Le fonds de livres et le nombre d'objets de musée fut accru par des rachats et par des donations de la part de particuliers. Les deux institutions déménagèrent vers la fin de 1932 et vinrent occuper le second et le troisième étage d'un immeuble de la rue Kosovska. Les nouveaux locaux permirent un meilleur

arrangement de la Bibliothèque et du Musée et des formes d'activité plus variées (expositions, conférences, cercles, journal mural d'enfants etc.)

Les moyens servant à racheter livres et objets de musée, furent diminués durant la grande crise économique, mais le travail ne fut pas interrompu, donnant des nouveaux résultats, surtout à partir de 1935, date à laquelle les deux institutions reçurent à leur disposition l'immeuble à trois étages avec entresol où elles se trouvent à présent, qui fut adapté en 1940 et érigé en *Foyer culturel*, comprenant: la *Bibliothèque de la Ville* avec une Bibliothèque enfantine (fondée en 1931) et une Bibliothèque des jeunes (fondée en 1935), le *Musée de la Ville* avec une galerie de tableaux et les Archives historiques (fondées en 1940). Ces institutions ont atteint alors le plus grand essor qu'elles aient connu durant la période précédant la guerre d'avaril, c'est à dire l'attaque fasciste contre la Yougoslavie qui eut lieu en 1941.

Selon des données qui ont pu être vérifiées, les institutions culturelles de la ville avaient à l'époque 22735 livres et revues 998 pièces de musée, 501 oeuvres d'art, 1227 documents illustrés et 1512 dossiers contenant un grand nombre de documents datant des XVIIIe et XIXe siècles.

Lors du bombardement barbare de Belgrade, les 6 et 7 avril 1941, le bâtiment du Foyer de culture a été atteint lui aussi, le toit et le dernier étage furent détruit par l'incendie, et tous les autres étages subirent aussi de graves dommages. On estime que 250 tableaux d'anciens artistes serbes et d'artistes contemporains, serbes et yougoslaves, ont été détruits alors. «C'est là», disent les historiens de l'art, «exception faite des dommages soufferts par les édifices religieux et les objets qu'ils recelaient, et de la perte de la riche collection de Joca Vujić qui se trouvait à la Faculté technique de Belgrade, le plus grand dommage que les beaux-arts yougoslaves aient subi au cours de la seconde guerre mondiale».

Београд је кроз историју имао веома ћудљиву судбину. Много злосрећних трагова прошарано је још и дан данас на његовом лицу. О једном необичном желимо да кажемо неколико речи.

Велики страдалник и у последњем рату, доживео је ослобођење са спаљеном Народном библиотеком, горелим позоришима и биоскопима са развашареним, покраденим и оштећеним школама, музејима и другим културно-просветним институцијама.

Још у првим поратним данима, а и касније, Београд је доста учинио да се те оштећене и уништене културне институције обнове или оснују нове. Тај случај је био и са његовим музејима. Био је гостопримљив, дарожљив и благонаклон, тако да је много допринео установљењу или обнови већег броја музеја од на пример Поштанског до Великог Народног музеја. Музејима је даровао постојећа добра здања или отварао своја недра за градњу сасвим нових музејских објеката.

За све музеје у граду бар по нешто је учинио, да сваки има свој животни простор, свој кров над главом.

За све, сем за себе!

За свој Градски музеј, музеј настајања и трајања, свог опстојања и постојања, својих тама и својих зора, своје историје, културе и уметности.

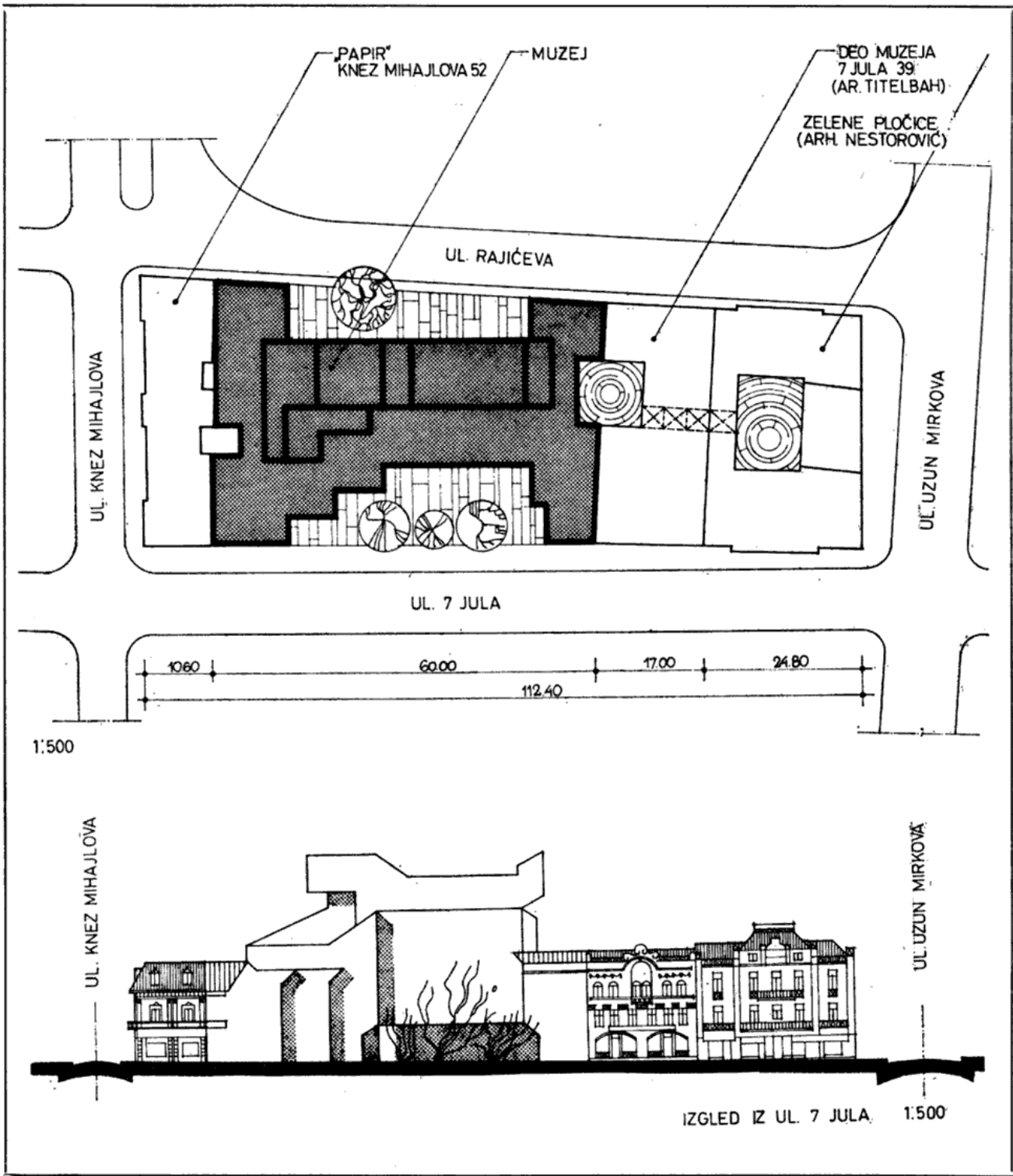
Држали су се састанци мали и велики и никада нису изостала обећања да ће градски музеј добити свој заслужни дом. Једном је расправљао о томе најшири круг београдских јавних и културних радника. Расправљало се страшно, али и брзопотезно и у свим комбинацијама Музеју је обећавано неко репрезентативно здање из скромног трезора архитектонских споменика Београда. Најчешће је то била зграда у којој се данас налази Скупштина града.

Али ето, све до данашњег дана, поред великих и малих београдских музеја, Београд, то јест сви они који га граде, ништа нису учинили да Градски музеј дође до

свог сопственог дома. Да своје трезаурисано благо изнесе на светлост дана и пред пажњу поштовалаца.

Ових дана су Градском музеју понуђене неке могућности за изградњу музејске зграде. Понуђене су три варијанте. Изградња нове зграде у Новом Београду, реконструкција Београдске задруге, и изградња новог објекта у блоку између улица Узун Миркове, Кнез Михајлове, Рајићеве и 7. јула. Прва могућност је најнеприкладнија, друга има својих вредности, а детаљним испитивањем треће могућности долази се до закључка да би Музеј града на овом простору нашао своје право место.

Ограниченост блока на први поглед доводи у сумњу могућности једног амбициознијег програма изградње музејске зграде. Међутим, концепт који предлажемо показује да се на овом месту може развити Музеј града Београда на најадекватнији и најбогатији начин. Одлучујући се за ово место Музеј града Београда био би изграђен у историјском језгру града у наставку његове најлепше старе улице, Кнез Михајлове улице, Тиме би ова историјска улица, са својим већ данас ванредно успешно реконструисаним здањима, била крунисана комплексом будућег Музеја града Београда. Овај комплекс би у крајњој фази изградње обухватао три блока који се пружају од Улице 7. јула до Калемегдана. У првом блоку, који би се градио у I фази, била би изграђена нова зграда Музеја на слободном простору између зграде „Папир“ (чија се адаптација ових дана завршава) и сецесијске зграде архитекте Тителбаха (7. јули бр. 39). Касније, како би се временом Музеј ширио и богатио новим колекцијама и легатима, постојеће зграде у блоку, поменуте зграде „Папир“ и Тителбахова зграде и зграда „Зелене плочице“ архитекте Несторовића, биле би међусобно повезане новом зградом и сачињавале би с њом јединствену органску целину у којој би се прожимало старо и ново онако како то одговара карактеру самих експоната. Остала два блока до Ка-

лемегдана била би спојена Музејом у велики парк, у коме би се налазио лапидаријум и стара зграда Библиотеке, која би, после реконструкције, постала Градска библиотека.

Овим концептом могуће је одмах на слободном простору између зграде „Папира“ и Тителбахове зграде градити нову основну зграду Музеја, у којој је могуће остварити око 7.000 m² новог грађевинског простора, што је за прву фазу изградње Музеја сасвим довољно.

После многих дискусија и разних обе-

ћања, ево једног реалног предлога, толико реалног да може да се гради одмах, да не треба рушити ни једну кућу, да не треба чекати ни на какве перспективне студије. Али, како у животу ни најједноставније ствари нису једноставне, то и за ову чисту ситуацију треба очекивати професионалне „саветодавце“ и сваковрсна сумњала, који ће ван јавних места проналазити разлоге против градње зграде Музеја. Да не би било неспоразума, ево једног предлога и мотива за јавно упознавање и расправу о будућој згради Музеја града Београда.

Лектура српскохрватског текста: Драгутин Ракановић

Превод француског текста: Слободанка Стефановић

Коректура српскохрватског текста: Љиљана Петричић

Техничка опрема: Бранко Узелац

Ослобођено основног пореза на промет на основу мишљења Републичког секретаријата за културу СР Србије, бр. 413-40/72-03 од 2. 8. 1972. године

Штампа Београдски издавачко-графички завод, Београд, Војводе Мишића 17

Тираж 1.000 примерака